

Slovenski Učitelj

**Pedagoška revija
in glasilo Slomškove družbe
v Ljubljani**

10

Leto XII

1940

•Slovenski Učitelj• izhaja mesečno. Uredništvo je v Ljubljani, Aleksandrova
cesta 10. Upravištvo je v Ljubljani, Jenkova ulica 6. Naročnina letno 50 din.
Članke in dopise sprejema uredništvo; reklamacije, naročnino in članarino pa
upravištvo. Izdajatelj in lastnik je •Slomškova družba• v Ljubljani. — —
Odgovorni urednik: Strukelj Ivan. Tiska Jugoslovanska tiskarna v Ljubljani
(Jože Kramarič).

Vsebina 10. števil: Vabilo na poslavo Slomškove zveze in družbe. — Slomšek in sodobni učitelj (Vinko Brumen). — Novo življenje — nova šola (Rudolf Pečjak). — Didaktični materializem — najhujša bolezen našega šolstva (Sv. Andoljšek). — Šolsko in izvenšolsko delo učiteljstva (Franjo Čiček). — Nauk o duši (E. Bojc). — Psiha slovenskega naroda (Prof. Ema Deisinger). — † Nadzornik Fortunat Lužar (E. Bojc). — Telesna vzgoja, mladina in šola (Pavle Kveder). — Zgodovina ustanovitve meščanske šole v Kranju (Prof. Lojze Potočnik). — Književne vesti.

Za Slomškove proslave dne 24. septembra in 26. nov. bodo šolska vodstva, učitelji in društveniki prav s pridom porabili knjižico: »Slava Slomšku«, priročnik za Slomškove proslave, ki je pravkar izšel in vsebuje Sardenkovo pesnitev o Slomšku, primeren govor, reke, basni, številne deklamacije in pesmi za Mladinske zборе. Obseg 24 strani. Cena 16 dinarjev. Naroča se v vseh knjigarnah. Z naročilom pohitite ne samo zaradi bližajoče se proslave, ampak tudi zaradi razmeroma maloštevilnega natisa te knjižice, ki je izšla v samozaložbi. (Uredila sta jo E. Bojc in L. Kramolc).

Toplo priporočamo!

Knjižne izdaje »Slomškove družbe«

1. A. Lebar: »Oskrba manjnadarjencev.« Cena 10 dinarjev.
2. France Bevk: »Pastirčki pri kresu in plesu.« Cena 5 dinarjev.
3. Rudolf Wagner: »Gremo v Korotan.« Cena 10 din.
4. Rudolf Wagner: »Poglejmo v beneško Slovenijo.« Cena 10 din.
5. Ivan Čampa: »Štirje zvonarčki.« Cena 6 din, vez. 10 din.
6. France Bevk: »Grivarjevi otroci.« Cena 8 din, vez. 12 din.
7. Marija Jezernik: »Vesele uganke.« Cena 8 din, vez. 12 din.
8. Krista Hafner: »Kako naj se otrok uči.« Mala brošurica za starše. 2 din.
9. Franc Ločniškar: »Vrtec« za leto 1938/39, vezan 25 din.
10. »Slovenski učitelj« za leto 1938/39, vezan 55 din.
11. Jan. Plestenjak: »Bajtarska kri.« Cena 15 din, vez. 18 din.
12. Rud. Pečjak: »Japonske pravljice.« Cena 10 din, vez. 12 din.

Naročila sprejema »Slomškova družba« v Ljubljani, Aleksandrova c. št. 10, dvorišče, I. nadstropje.

»Slovenski Učitelj« izhaja prve dni vsakega meseca. Vsak društveni član mora biti naročnik lista. Sklep uredništva je 5. vsakega meseca. Naročnina za list znaša 50 din, članarina »Slomškove družbe« 5 din, prispevek za vzdrževanje lokala 12 din = skupaj 67 din letno.

Položnica Poštne hranilnice za »Slovenskega Učitelja« ima št. 11.073. Člani »Slomškove družbe« in naročniki »Slovenskega Učitelja« morejo biti le redni plačniki. Uprava in uredništvo.

Slovenski Učitelj

Pedagoška revija in glasilo Slomškove družbe

Leto XXXXI

V Ljubljani 5. oktobra 1940

Štev. 10

Vabilo

na

proslavo 40letnice Slomškove zveze in družbe,

ki se bo vršila v dneh 6. in 7. oktobra t. l.

Spored:

I. V nedeljo dne 6. X. pozdravni večer v dvorani Delavske zbornice

II. V ponedeljek dne 7. X. slavnostno zborovanje z nastopnim dnevnim redom:

1. ob 9. uri sv. maša v cerkvi oo. frančiškanov, pri kateri poje učiteljski pevski zbor Slomškove družbe;
2. ob 10. uri pričetek zborovanja v frančiškanski dvorani:
 - a) »Slovenska govornica« — poje v pozdrav kat. učiteljstvu pevski zbor Slomškove družbe;
 - b) predsednikovi pozdravi udeležnim zastopnikom svetnih in cerkvenih oblasti, zastopnikom raznih društev ter vsem navzočim;
 - c) predsednikov govor o ustanovitvi in 40 letnem življenju Slomškove zveze in družbe;
 - č) slavnostni govor g. dr. Vinka Brumna ob 140 letnici rojstva Antona Martina Slomška.
3. Petje: Povesod Boga in državna himna.

K udeležbi prav vljudno vabi vse člane in po članih vpeljane goste

ODBOR

Slomšek in sodobni učitelj

II.

(Dalje.)

Kaj pa je storil Slomšek za slovensko šolo in pedagogiko? Najkrajše povedano: ustanovil nam je šele pravo slovensko šolo. Saj smo imeli nekaj šol že poprej, toda svoji nalogi nikakor niso bile kos. Sredi 18. stoletja je bilo na vsem slovenskem ozemlju le kakih 70 do 80 šol in še te je obiskovalo le malo otrok, včasih tudi le po eden ali dva. Prav tedaj se je začela zanimati za šolstvo državna oblast in ga je proglasila za »politicum«, to je za stvar, ki jo ima pravico voditi le država. Ko prvi poskusi državne oblasti, da uredi šolstvo, niso uspeli, so poklicali na Dunaj iz Sašana v pruski Šleziji opata Felbigerja. Ta je v poldrugem mesecu svojega bivanja na Dunaju izdelal prvi avstrijski državni šolski zakon, potem je napisal učiteljem in vsem, ki so imeli opravka s šolo, poseben metodnik, izdal pa je tudi vrsto šolskih knjig, ki naj bi jih uporabljali po vsej Avstriji.

Ta ustanovitev in, če hočete, prva reforma avstrijske in tudi naše šole pa je bila povsem zgrešena. Rojena je bila iz čisto prosvetljske miselnosti, ki je preveč ljubila zunanjo enoličnost in razumsko konstrukcijo. Mož, ki v Avstriji niti domačin ni bil ter tukajšnjih razmer ni poznal in poznati ni mogel, je sestavil šolski zakon in vdihnil dušo dunajski normalki, to je prvi avstrijski šoli, ki naj bi bila vzor vsem ostalim šolam po državi. Po njenem vzorcu so ustanavljali normalke po deželskih stolnih mestih, te so posnemali v glavnih šolah, ki so nastale v drugih večjih mestih, in so jih zopet morale kopirati male šole ali trivialke po deželi. Učiteljstvo slednjih dveh tipov je praviloma moralo dovršiti nekak izobraževalen tečaj na kaki glavni šoli ali normalki, vodje normalk pa so hodili gledat glavno normalko na Dunaj.

Tako je ali naj bi bilo šolstvo podobno drzno skonstruirani piramidi, zgrajeni od vrha navzdol, ter nam lahko služi kot šolski primer zgrešene organizacije.

Kulturne in druge razmere po vsej državi niso bile enake in se zato tudi šolstvo ni smelo in ni moglo povsod urediti na strogo isti način. Najbolj vidno nam bo to pokazal poseben primer. Vsa prosvetljenost je bila v neki opoziciji proti latinskim šolam, ki so za utilitaristično usmerjenega prosvetljenca premalo neposredno služile življenju, pač pa so pospeševale izbiro nekake duhovne aristokracije, kar je nasprotovalo izravnavajočemu naziranju prosvetljenosti. Ta je hotela preskrbeti izobrazbo vsem plastem ljudstva. Tudi na Dunaju so začutili potrebo, da ustanove šole za vse plasti ljudstva. V nasprotju z učenimi »latinskimi« šolami so tem šolam dali ime »nemških«, to je narodnih šol. Kot učni jezik so uvedli narodni nemški jezik. Pri organizaciji provincialnega šolstva pa so čisto enostavno prenesli ta sistem v kronovine in to tudi v take, kjer nemščina

ni bila narodni jezik prebivalstva. V težnji po enoličnosti so zahtevali, naj se vse normalke organizirajo in orientirajo po dunajski normalki — tudi v jezikovnem oziru. Ker so se po normalkah morale ravnati glavne šole in po teh trivialke, je tako v teoriji nastal zaključen in enoličen sestav »nemškega« šolstva, ki je bil urejen po istem kopitu in z istim nemškim učnim jezikom. »Nemška« šola, ki je ob svoji ustanovitvi bila n a r o d n a šola, je v novih kopijah marsikje postala nenarodna, tujejezična šola.

Prosvetljenska šola je torej vsaj deloma vznikla iz pravilnega spoznanja, da mora prava izobraževalnica, zlasti za najširše ljudske plasti, temeljiti na narodni kulturi, jezikovni in drugi (kar tudi mi danes mnogo naglašamo), je pa pozneje preveč slepo sledila goli miselni konstrukciji ter prvotnemu načelu ni mogla ostati zvesta — ali pa bi se bilo treba odpovedati idolu čisto poenotene in enolične organizacije. Teža avstrijska oblast ni storila in zato svojega namena ni dosegla, vsaj med tujerodnimi državljani Avstrije, torej tudi med nami Slovani ne. Nam je bila nova šola t u j a šola. In četudi so naši predniki spoznali potrebo po šolanju svojih otrok, kakor nam pričajo razna dejstva iz tiste dobe, so vendar novo šolo odklanjali. Pravi vzrok tega pojava pa nam je najlepše očrtal sam Slomšek: »Kakor so radi otroci v šolo hodili, tako prehitro je staršam in otrokam veselje do šole vgasnilo, v katerih se je nauk le po nemško dajal. Nemškiga niso detca v šoli razumile, in niso doma povedati vedile, česar se v šoli učijo. Redek je bil ki bil brati znal; bukve na kmetih vgladati, je bilo kaj posebniga. Ako je radoveden oče Evangelij v zajem dobil in ga svojemu otroku, ki je že po dva ali tri leta v šolo hodil, k domu prinesel, naj bi družini svet pasjon (terpljenje Kristusovo) bral, ali keršanskiga nauka za velikonočno izpraševanje iz katekizma povedal, je šolar jokaje odgovoril: Teža se v šoli ne učimo, in oče je ves nevoljin bukve otroku vzel rekoč: Po kaj pa v šolo hodite! in je bukve kakimu hlapcu ali pa rokodelu podal, ki se je od soseda slovenšine brati naučil. Taka se je godila po Štajarskim; in ni se čuditi, de so mogli stariše kakor otroke z beričam v šolo strašiti. Razen nekolikim učencam, ki so jih v viši šole po mestih dali, so šole ljudem malo zdale; ni bilo videti molitvenih bukvic v cerkvi, ne koristnih knjig doma, slovensko so čerkali z nemškim pisam, kar pogosto sami niso brati mogli; in kadar so šoli odrastli, niso nemšine, pa tudi ne slovenšine znali; zgubljeni so bili potroški, zgubljen mladosti zlati čas. Za se so prazno slamo mlatili, drugim pa prah na veter nosili.« V tem je bil glavni greh tedanje šole, da šolniki niso hoteli umeti, »de se Slovenski vinograd po nemško ne obdeluje prav, ker se Slovenci ponemčiti ne morejo, in de se ljudstvo tako izobrazilo ne bo, ne dobilo praviga Božu in ljudem prijetniga obraza«, kakor je zopet napisal Slomšek. Niso hoteli umeti, da je ljudska izobrazba možna samo v jeziku ljudstva in da vsako drugo prosvetno delo mora biti jalovo.¹

Tako nam je povsem umljivo, da je bil še tri četrt stoletja po prvem šolskem zakonu uspeh nove šole na Slovenskem prav malenkosten. Na

¹ Brumen, »Blaže in Nežica«, 26 sl.

Štajerskem, ki je bila po večini nemška dežela, je sicer obiskovalo šolo tri četrtine otrok, toda to so bili največ Nemci, od vseh otrok, ki v šolo niso hodili, pa je bilo do štiri petine Slovencev. Na Koroškem je bil šolski obisk že itak manjši, zopet pa šibkejši v slovenskem delu dežele. Na Primorskem, ki je bilo skoraj čisto slovenska zemlja, je obiskovala šola le slaba četrtina otrok, pa še ti so največ pripadali tujemu prebivalstvu po mestih. V popolnoma slovenski kranjski deželi pa je hodila v šolo komaj ena šestina otrok. In vse to tedaj, ko je v trdo nemških krajih prihajalo v šole skoraj 100% obveznih otrok. Naše ljudstvo nove šole ni maralo in se ji je upiralo. Zato ni mogla uspevati.

Ali pa naše ljudstvo morda ni bilo dovolj sposobno, da bi moglo ceniti novo šolo in dobiti kake koristi od nje? Ne, saj smo pozneje imeli v vsej Avstriji najmanj nepismenih. Pa že tedaj so se pri nas razvile nasproti »nemškim« posebne »slovenske« šole, ki so jim bile sicer skromne vrstnice pa nevarne tekmice.

Že iz časov Marije Terezije dalje so naši šolniki neprestano tožili, da nova šola marsikje zato ni mogla uspeti, ker se je v kraju nahajala nepostavna »zakotna šola«. Tako so imenovali šole, ki niso izpolnjevale postavnih pogojev, zlasti še kar se tiče učiteljeve izobrazbe in pa uradno uvedene metode. Morda se že v teh »zakotnih« šolah skrivajo početki »slovenske« ali »nedeljske« začetne šole, ki se je močno razširila pozneje in se je v zvezi z njo Slomšek kot pedagog najbolj uveljavil. On sam nam je tudi opisal početke tega slovenskega šolstva. Redne šole marsikje niso uspele. Ljudstvo jih ni maralo, ker so ponujale in vsiljevale slovenskim otrokom izobrazbo, ki ni bila slovenska. Tedaj pa so mnogi »skerbni in modri duhovski pastirji... spoznali, de se slovenski vinograd po nemško ne obdeluje prav, ker se Slovenci ponemčiti ne morejo, in de se ljudstvo tako izobrazilo ne bo, tudi ne dobilo praviga Bogu in ljudem prijetniga obraza. Jeli so otroke nar prej slovenski učiti in za slovenskim naukam nemško saditi. Šole so oživele, se pomnožile in se po deželi hitro poznale«.

Mnogi idealni duhovniki in učitelji so namreč začeli zbirati ob nedeljah in tudi kak dan v tednu pri sebi mladino, ki ni obiskovala običajne osnovne šole, ter so jo poleg verouka učili tudi branja, pisanja in računanja. Vsaj najpridnejši so se naučili vsega tega, ostali pa vsaj nekaj branja. Uk se je vršil običajno v kaki sobi v župnišču ali v kaplaniji. Obiskovali so ga često tudi odrasli. Zgodilo se je tudi, da je kak kmet ustanovil tako šolo v svoji hiši.

Ker se je vršil uk v teh šolah običajno ob nedeljah in praznikih, so jih imenovali nedeljske šole. S tem so obenem povedali, da se te šole razlikujejo od običajnih (vsakdanjih) šol. Da bi jih ločili tudi od nedeljskih nadaljevalk in ponavljalk, so jih imenovali nedeljske začetne šole. Pa tudi ta naziv je bil za nje preozek. V večini njih se je uk res vršil le ob nedeljah in praznikih, toda vemo tudi, da so nekateri duhovniki in drugi možje zbirali mladino tudi kak dan v tednu. Njihovim šolam naziv »nedeljske« šole ni docela odgovarjal. Boljše je bilo ime »kranjske« začetne šole. Z

njim je bilo zadeto že tudi samo bistvo teh šol, ker naglaša nasprotje z nemškimi začetnimi šolami. Če poudarimo to dejstvo še bolj in če uvažujemo, da so obstojale te šole tudi izven Kranjske, jih lahko imenujemo kar »slovenske začetne šole«; Slomšek je ob neki priliki imenoval učence teh šol »slovenske začetne nedeljske šolarje«.

V takratni običajni (nemški) začetni šoli so skušali otroke čim prej naučiti nemščine, zato so jih učili branja, pisanja in često celo verouka v nemščini ali največ v obeh jezikih; nemščina je bila pravi učni jezik teh šol. V naših (slovenskih) začetnih šolah pa so se učili učenci v prvi vrsti slovenskega branja in pisanja, pa verouka v slovenščini, največ za nameček so se učili malo nemščine in prav temu uku so se ljudje najraje odtegovali; slovenščina je bila učni jezik, nemščina pa le učni predmet. Slomšek je to dejansko najpravilneje povedal z besedami, da »nemščina bodi šolske omike naveržek, ne pa edina modrost«, kar pa po njegovem mnenju naj bi bila tudi za Nemce na slovenski zemlji — slovenščina.

Oba tipa, nemške in slovenske šole, nista bila vedno ostro ločena med seboj. A tu nam gre za načelne razlike. Načeloma pa so se slovenske začetne šole razlikovale od običajnih nemških po tem, da je bil obisk prvih povsem prostovoljen; da je bil uk čisto brezplačen in ni bilo treba plačevati nikake šolnine; da so zbirale svoje učence največ ob nedeljah in praznikih, ko so imeli čas in niso ničesar zamudili pri delu; da so največkrat v njih učili bolj izobraženi duhovniki, od učiteljev, cerkovnikov in drugih pa tudi le najboljši, ker si ostali niso nakladali tega prostovoljnega bremena; glavna vrlina naših šol pa je bila v tem, da se je ves uk vršil v slovenščini in so se otroci kvečjemu šele pozneje učili nemščine, in pa, da so se docela prilagodile izobrazbenim potrebam našega ljudstva, med katerim so vznikle brez ukazov oblasti.

Iz domačih prilik in potreb so vznikle slovenske šole in življenje jim je dal idealizem posameznih duhovnikov in učiteljev. Ti so si uredili svoje šole, kakor so vedeli in znali. Morda so se deloma med seboj seznanjali z izkušnjami in se podpirali v delu, kake lastne »ustave« seveda te šole niso imele, niti lastnega metodnika ne. Tako stanje je imelo svojo dobro stran v tem, da so bili ustanovitelji povsem prosti in nevezani v svojem delu ter jih ni dušil nikak birokratizem. Slaba stran takega stanja pa je bila, da zlasti šibkejši niso imeli ničesar, na kar bi se lahko pri delu oprli. Tudi slovenskim šolam je bilo treba nekakega programa, ki pa je moral biti dovolj prožen, da jih ni dušil. In tak program je hotel dati in je tudi dal Slomšek s svojo knjigo »Blaže in Nežica v nedeljski šoli«. Zato se je knjiga tako razširila, da je mogla kar trikrat iziti. (Dalje.)

*Šola, cerkev in očetova hiša
se morajo za roko držati!*

A. M. Slomšek.

Novo življenje — nova šola

3. Nova šola

(Konec.)

Šola ne bo ustvarila novega življenja, kakor nekateri mislijo, ampak novo življenje bo ustvarilo novo šolo. Preoblikovanje življenja v osnovah se namreč ne vrši v šolski sobi, ampak tam zunaj v vročem življenjskem boju, kjer govori iz svoje večne skrivnosti genij naroda po svojih velikih verskih apostolih, državnikih, učenjakih, umetnikih, gospodarstvenikih. Dolžnost šole pa je, da zvesto to življenje spremlja in sprejema stalno dobojevane vrednote, toda nič enodnevnega, zgolj političnega, kar se tako rado vriva v šolo.

Šola je v svojih osnovah odsev življenja in drugače biti ne more. Liberalna doba je rodila liberalno racionalistično šolo, kakršna je naša šola v svojih temeljih še danes. Kakšni so znaki te šole? Meščanska miselnost, poveljevana kot napredna miselnost, ki pa je tuja duhu ljudstva in grude; zanikavanje absolutnih vrednot in poveljevanje relativne znanosti; suho razumarsko znanje; ost proti verstvu kot nazadnjaškemu ljudskemu mišljenju ali vsaj verska indiferentnost; pretirani individualizem; pomanjkanje enotnega nazora o svetu in življenju, kajti vse to lahko vsak šolnik razlaga nezreli mladini v imenu znanosti in svobode po svoje; razbitost, razklanost v verskih, etičnih, socialnih in drugih nazorih. Torej pomanjkanje močnega enotnega življenjskega nazora, ki bi duhovno prevzel vsega učenca in ga harmonično oblikoval.

Naša šola je v svojih temeljih še vedno šola racionalistične dobe. Glavno je suho razumarsko znanje, znanje in spet znanje, živega, ljubezenskega, trpečega človeka nikjer. Poglejmo samo na kratko učne knjige in učne načrte racionalistične šole, to temeljno zgradbo šolstva. Zgodovina: letnice, imena, suhi razumarski dogodki, vojske, zmage in porazi, pa vse pusto, nenazorno, suho naštevanje. Kakor moko v vrečo, trpamo v učenca znanje, s katerim učenec največkrat niti ne ve, kaj bi počel, ker ga njegov duh ne more prebaviti. Kje je živ, trpeč človek, kje poveljevanje dobrote, pravica in ljubezen, kje to ubogo človeško srce s svojim večnim hrepenenjem po luči resnice. Kje v kupu suhega naštevanja svet in njegovo razgibano čudežno življenje. Kje kmet na polju, rokodelec v delavnici. Pa mi je rekel pred kratkim tak racionalističen šolnik: Vi preveč nazorno in živo opisujete dogodke in osebe. Učenec si jih vse preveč nazorno in živo predstavlja, zato je nevarnost, da si bo bolj težko zapomnil imena in letnice. Človek bi mislil, da kaj takega ni v današnjih časih več mogoče, pa je še. Smo še globoko v stari šoli. Fizika: Para in elektrika, zakoni mehanske sile. Kje je pa živ človek, ki je vse to odkril. Zakaj ne bi učenec občutil ogromnega dela, ko je človek ustvaril prvo lokomotivo, premagal vse predsodke in zmote in prepregel vso zemeljsko oblo na gosto s tračnicami. V luči takega občestvenega gledanja: kako poveljevan je vsak najmanjši delavec, ki vari tam

zunaj v mrazu, dežju ali vročini tračnice. Kemija: Ali občuti učenec nedoumljivo lepoto in skrivnost stvarstva božjega in ne samo formul. Kako lep in skrivnosti poln je ravno ta predmet, pa kako suh in pust se zdi učencem prav ta predmet. Ročna dela: Učenec kuha klej, ki ga rabi, da si bo ustvaril lep izdelek. Zakaj ne bi občutil, da je mnogo rok delalo za ta ubogi košček kleja, da tam v smrdljivih delavnicah čistijo žene gnijoče meso s kosti, iz katerih bo klej. Tako bi lahko našteval še druge predmete. Več celotnega nazora o življenju, da bomo vzgojili celotnega človeka.

Liberalna racionalistična doba počasi umira, z njo hira tudi šola te dobe. Prvi ostrejši klici so prišli po svetovni vojski, vsa p o v o j n a d o b a pa je bila na vseh toriščih narodnega življenja č a s s i l n e g a n e m i r a , mrzličnih zaletov in sunkov, vrenja in poizkusov reform. Večina teh poizkusov pa je bilo enodnevno dete, po nekaj letih je že obledelo, kar je bilo pri svojem rojstvu bleščeč, odrešilen, nov evangelij. Čas drvi z mrzlično naglico, življenje se stresa v svojih temeljih. Kaj vse se je porajalo iz dneva v dan na primer v naši literaturi. Večina teh del je že po 20 letih mrtvih, pozabljenih, medtem ko so dela naših predvojnih priznanih pisateljev dobila spet večjo veljavo, ker so bližja duhu naroda. Življenje je razgibano v svojih temeljih, zato ruši sproti vse enodnevno, ki se prav v takih časih iskanja tako rado pojavlja kot odrešilno.

Tudi šola ni mogla v zadnjih 20 letih mimo življenja in tudi v šolstvu opazamo isti nemir. Večni klici p o r e f o r m a h , toda komaj smo eno reformo uvedli, že prihajajo novi klici po novih reformah. Duše so ostale lačne in zbegane. Kaj vse se je tudi v šolstvu ponujalo v teh 20 letih kot edino zveličavno in odrešilno, pa je danes po tako kratkem času že mrtvo-rojeno dete. Skoro iz dneva v dan premnogo umira, kar se s tako silnim bleskom pojavlja. Čas drvi, življenje se stresa v svojih temeljih. V takih časih gre za b i s t v o , z a b i t n o o s n o v o , z a d u h a , vse drugo bo navrženo in bo prišlo samo od sebe. Tu je treba zagrabiti. Mi pa smo dostikrat postavljali temelje novi šoli zgolj s p o d r e j e n i m i s t v a r m i : z malo drugačno metodo, z vpeljavo novih predmetov, s poudarjanjem praktičnega pouka, z večjo ali manjšo odpravo avtoritativne discipline in urnikov in podobnim. Iskali smo le preradi v napačno smer, v zunanost, saj smo v teh 20 letih na račun stvarnosti in praktičnosti naravnost izganjali duha iz življenja in s tem v zvezi iz naših šol. Zagazili smo v še hujši materializem, v še hujše razvrednotenje človeka. Čas drvi z mrzlično naglico, življenje se stresa v svojih temeljih. Stari liberalni šoli poje smrtno pesem in ji ne bodo nobene zunanje reforme več pomagale. Treba jo je p o d r e t i v n j e n i h t e m e l j i h , ker gre za s a m e t e m e l j e . Vse pa, kar je imela drugega dobrega stara racionalistična šola, lahko prevzamemo.

Kakšna bo n o v a š o l a ? Kdo bi mogel videti v bodočnost. Kdaj bo prišla Velika šolska reforma? Rodila jo bo šele Velika reforma naših duš. T e m e l j i n o v e g a ž i v l j e n j a b o d o t e m e l j i n o v e š o l e : s v e t o s t č l o v e š k e o s e b n o s t i , r e s n i č n o e v a n g e l j s k o b r a t s k o o b č e s t v o , e t i č n a

vrednost dela, narodnost, zakoreninjena v ljudstvu in zemlji, bratsko etično človečanstvo, vse pa gledano ne samo z tehničnega snovnega vidika, ampak tudi z vesoljnega večnostnega dogajanja. Z eno besedo: vzgoja etičnega človeka, ki bo zavladal nad snovjo in stroji in jih podredil duhu v korist vsega človeštva. To bodi enoten harmonični življenjski nazor nove šole.

Zarja takega človeka že vzhaja. Svet danes ne toži o pomanjkanju tehničnega znanja in praktičnega človeka, pač pa vse kliče po rešitvi duš. In ta rešitev bo prišla. Človek je vendar v svojem najglobljem bistvu podoba božja.

Iv. Andoljšek

Didaktični materializem **najhujša bolezen našega šolstva**

2. Naša doba

(Dalje.)

Dejal sem že, da je naša doba nekak plod renesančne in prosvetljene miselnosti. Lice obeh imenovanih dob je jako podobno licu naše dobe.

Pri označevanju naše dobe se bom seveda oziral predvsem na tiste strani, ki se mi zde v zvezi z mojo temo »didaktični materializem«.

Pod pojmom »sodobni človek« je treba razumeti človeka zahodno-evropskega kulturnega področja. Časovno pa bi postavil našo dobo na začetek 20. stoletja, dasi je dobe časovno težko omejiti, ker se ne vrši prehod iz dobe v dobo kakor prizori v gledališču, kjer pade zavesa in se prične drugi prizor. S primero hočem povedati, da se vrši duhovno dogajanje organsko, to je tako, da ima »stara« doba z »novo« vedno zvezo.

Za današnjo dobo je značilen racionalizem. Racionalistični človek ceni razum in vidi v njem zanesljivega vodnika pri reševanju življenjskih uganek. Z razumom se da vse odkriti, obvladati svet in človek. Razum je danes drobnogled, pod katerim človek gleda svet in življenje. Z njim pa hoče dojemati tudi duhovne vrednote (= kulturo) verstva, umetnosti itd., ki se upirajo razumskemu dojetju. V racionalistično usmerjenih dobah človek duhovno obuboža, kar pomeni, da tista njegova stran, po kateri je tvorec kulture in jo lahko dojema, oslabi. Ta stran pa je bistveni znak »človečnosti«. Take dobe kažejo silen razmah v širino in ne v globino.

V današnji racionalistični dobi se ceni znanje, in sicer tako znanje, ki ni modrosto ali izobraževalno, nego pozitivno in mu je gonilna sila obvladovanje in preoblikovanje sveta in življenja.

Nadvse značilno je mišljenje staršev, ki pravijo: »Pojdi v šolo in uči se, da boš gospod in ti ne bo treba garati, kot moram jaz, ter se ti bo dobro godilo!« Malo pa je staršev, ki bi dejali otroku, ko ga pošljejo v šolo: »Pojdi v šolo, da boš boljši, kot sem jaz.«

Večina ljudi pojmuje znanje utilitaristično, češ da znanje prinaša dobro službo, denar in ugled. Druga značilnost pa je v tem, kako pojmujejo ljudje

danes izobrazbo. Ne le naš preprosti, ampak tudi »šolani« človek vpraša: »Kakšno izobrazbo pa imaš?« »Imam gimnazijo, fakultetno izobrazbo itd.« Izobrazba pomeni danes torej toliko kot znanje.

Z racionalističnim sodobnim človekom koraka tesno ob njem današnji individualistični človek. Individualist (individualistični človek) je tisti, ki je sam sebi najvišja avtoriteta in ne priznava nad seboj občeveljavnih norm — kakor so vest, pravica, ljubezen do bližnjega, odgovornost glede poklicnega dela, cerkvena in državna avtoriteta — ki urejajo medsebojno življenje ljudi.

Mislím, da ni treba drugih dokazov za to, kakor da prebere človek današnje časopise, v katerih čítamo: »Gospod išče družabnico «v svrhu» zabave, ločenec želi spoznati bogato gospodično itd.« Na drugem mestu čítamo o goljufijah, ubojih, tatvinah (celo po cerkvah in grobnicah), o samomorih zaradi nesrečne ljubezni, o streljanju učencev na profesorje itd.

Kaj značilno je za trgovca, da prodaja »preležano« in slabo blago za drag denar, obrtnik ponuja slabe izdelke kot prvovrstno blago.

Za socialno čutenje je značilen sledeči primer, ki ga je sporočil nedavno radijski napovedovalec: Nemčija je hotela kupiti v Belgiji krompir. Anglija ga je plačala dvakrat draže in ga zmetala v morje.

Ker sem govoril o poklicu, naj se kar tu dotaknem tega pojma. Pod tem pojmom razumemo neko stalno delo, ki ga človek vrši vse življenje v prid skupnosti. Zanj mora biti res poklican po notranjih silah, če naj bo v prid njemu in občestvu.

Iz kakšnih motivov se danes odloča človek za poklic, naj ilustrira tale resnični dogodek:

Sin maturant: »Oče, kam naj se vpišem?«

Oče: »Na medicinsko fakulteto in se specializiraj za zobnega zdravnika.«

Sin: »Zakaj pa naj se specializiram prav za zobnega zdravnika?«

Oče: »Ker ima človek drugih organov manj kot zob, ki jih ima 32.«

Ob tem primeru pomislim na učitelja in didaktični materializem!

Število individualističnih prosvetljencev raste, a število izrazitih individualnosti pada. Individualistični človek je usmerjen skrajno utilitaristično, kar posebno kaže gospodarsko življenje, ki se danes vrši s pomočjo delitve dela in strojev (industrializacija), ki sodobnega človeka »dele«, da ne dela več kot »cel« človek, nego delajo le roke ali noge. Tako polovičarsko delo povzroča razne duševne bolezni.

V takih dobah opazujemo silen napredek tehnike, ki nudi danes vse mogoče tehnične pridobitve, kakor stroje, železnice, aeroplane, telefon, brzojav, radio itd.

Vse gre v takih dobah hitro, kakor tečejo stroji, vse drvi danes za rekordi.

Ni čuda, da je v današnji dobi vse nekam nervozno. Naglica pa ne koristi kulturnemu delu, nego ga ovira.

V naši dobi se povsod kaže težnja za prosvetljevanjem. Vsaka vas ima razna prosvetna in druga društva, ki naj bi gojila prosveto, to je, nudila naj bi čim več znanja. Predavanja so danes nekako v modi. »Na tak način se vrši oblikovanje v tistih dobah, ki nimajo enotno zaokrožene kulture. Tozadevni zgled brez primere je naša sodobnost, ki v svoji zakladnici premore naravnost nepreglednih kulturnih dobrin, z vseh mogočih poprišč. Toda značilno je, da krezovske obilice teh zakladov ne spaja v eno ta ali ona ideja, ki bi obvladovala življenje današnjega veka, kakor je n. pr. to storila verska ideja« (Ozvald »Kulturna pedagogika«, str. 43.).

Ker se je renesančni in prosvetljeni človek obrnil »od nebes na zemljo« in jo raziskoval, ni nič čudnega, če so se prirodoslovne vede silno razvile in so se začele kot učni predmeti uvajati tudi v šolo. Ker je šel napredek v tej smeri redno dalje, imamo danes v šolah kar kopico predmetov (kemija in mineralogija, fizika, geologija, biologija in še druge »logije«). Očitno prevladujejo danes prirodoslovne vede in padajo duhoslovne.

Zaradi točnega raziskovanja in novih spoznatkov se je uvedlo »specializiranje« na vseh področjih, kar sodobnemu človeku ovira že tako slabo kulturno rast.

Naše šolstvo je v pogledu tipov raznih šol ogledalo naše dobe (realke, realne gimnazije, srednje tehnične šole, kmetijske šole). V zadnjem času rastejo kot gobe po dežju meščanske šole različnih smeri: trgovske, industrijske, obrtne in kmetijske. Prav na meščanskih šolah se vidi, da še ne vedo, kaj hočejo. Na eni strani naglašajo, da naj bodo »praktične«, na drugi strani pa, da naj pripravljajo za prestop v srednje šole; zato kaže učni načrt tako težko obložen voz snovi, da kolesa močno škripljejo.

Kako je z vzgojnimi problemi naše dobe?

Kakor je doba silno pisana, so tudi vzgojni problemi najrazličnejši. Lahko pa rečemo, da se je vzgojni duh naše dobe nekako izčrpal.

Vzgojni problemi so bolj metodično-didaktičnega značaja. V pogledu metod nosi zastavo naša osnovna šola, kjer je toliko imen za različne metode, da jih človek težko pregleda. Vse je v razvoju in se morda prehitro menja ter se s tem greši nad mladino, ki je nekak »poizkusni zajec«.

Srednja šola bolj zakrknjeno molči.

Rad bi naglasil, da je vse v razvoju. Kakor je sodobni človek v krizi, tako tudi vse naše šolstvo.

Preroki »nove« šole pa naj bi vedeli, da ni nič novega in ne »starega«, ker »nepretrgoma drži veriga iz veka v vek« in se z enim mahom ne dá odpraviti vse, kar je v šoli »slabega«.

Čuti pa se povsem jasno, da hoče sodobni človek vreči vso odgovornost na slabo šolo, o čemer pričajo polemike v časopisih. Obesiti ji hoče na ramo vso vzgojo, ker je družina, ki je tudi v krizi, ne more več vršiti.

Sodobni človek se ne zaveda, da lahko pričakujemo boljše šole od boljših »ljudi« in da ne dela ljudi slabih le šola, ampak ves način življenja sodobnega človeka. Resnica pa je, da je huda bolezen vsega našega šolstva didaktični materializem, ki je sad sodobnega človeka in njegove »kulture«.

(Dalje.)

Šolsko in izvenšolsko delo učiteljstva

V zadnjem času se mnogo razpravlja o tem, ali se naj upošteva pri ocenjevanju izključno šolsko ali pa tudi izvenšolsko delo. Nazori so različni in tudi učiteljstvo samo ne zavzema povsod istega stališča. Tisti, ki se bavijo samo s šolo, so kajpada pristaši izključno šolskega dela. Drugi pa, ki se udeležujejo tudi izven šole, zahtevajo, da se njihova ocena upošteva tudi v tem oziru. Pereč problem nastane posebno, ko gre za odlično ceno. Ali jo naj dobi samo tisti, ki se peča s šolo ter ima tam uspehe, ali pa jo naj dobi le tak, ki se udeležuje poleg šolskega dela še na drugih poljih.

§ 1. zakona o ljudskih šolah nam jasno označuje delokrog učiteljstva, ko pravi: da s poukom in vzgojo v duhu državnega in narodnega edinstva in verske strpljivosti pripravljajo učence za moralne, vdane aktivne člane države, narodne in družabne zajednice. Da širijo prosveto med narodom neposredno in posredno z udeleževanjem s kulturnimi ustanovami za narodno omiko.

Zakon nam torej točno pove, da se mora učitelj prvenstveno posvetiti šoli in šolskemu delu, poleg tega pa se mora brigati tudi za napredek in prosveto med ljudstvom, torej izven šole. Samo šolsko delo torej ni dovolj, kakor tudi ni pravilno, da bi trpelo šolsko delo na račun izvenšolskega, ampak oboje je potrebno in zahtevano. Logično pa je, da zavzema prvo mesto šolsko, šele potem pa izvenšolsko delo.

V šolskem delu mora biti povsod neka sistematična enotnost in skladnost. Zato naj ima vsak razrednik poleg okvirnega še podroben učni načrt ali A. Načrt dela s posebnim ozirom na krajevne razmere in potrebe. Ta načrt dela nam služi kot nekaka teoretična osnova, na katero bomo postavili vso strukturo dela v oddelku. Sestavljen naj bo za posamezne mesece ter naj nudi zaokroženo celoto vsega dela v šolskem letu. Pri tem je treba upoštevati učne enote na podlagi koncentracije in vzgojnega poudarka. V oddelkih, kjer se vrši pouk v turnusih ali kolobarjih, je seveda potrebno temu primerno snov tako razporediti in sestaviti, da je sicer vsak turnus celota zase, skupaj pa zopet tvorijo harmonično in logično povezanost, ki mora biti v skladu s predpisano snovjo. Brez podrobnega načrta je vsak pouk sistematično nemogoč. Zato je treba, da ima vsak razrednik točno izdelan načrt dela. Napačno pa je tudi mnenje tistih učiteljev, ki mislijo, da lahko služi tak načrt dolga leta ali celo službeno dobo. Saj tudi navadno življenje ne teče vedno po istem tiru, ampak je polno raznolikosti, novih smernic in idej, teženj in hotenj, preorientacij in reform, evolucij in revolucij. Načrt dela mora torej biti vedno sodoben in praktičen. Zato ga je treba stalno revidirati in izpopolnjevati. Kajti držati se moramo striktno načela: šola mora korakati z duhom časa naprej!

Poleg načrta dela pa vodimo še poseben seznam, ki ga lahko imenujemo B. Izvršitev dela. Ta seznam nam jasno kaže, kaj smo v

oddelku faktično delali in kaj je bilo praktično možno izvršiti. Načrt dela je bil teoretična zamisel ter nam služi kot priprava za pouk. Izvršitev dela pa je praktičen dokaz, kaj smo res zmogli in naredili. Na ta način vidimo, da gresta včasih teorija in praksa precej narazen. S tem pa najde učitelj zopet nove smernice, kako izboljšati svoj načrt. Načrt dela in izvršitev dela naj bosta stalno na razpolago in vpogled v posameznih oddelkih poleg uradnih spisov in na koncu šolskega leta se naj shranita v arhivu pri šolskem upraviteljstvu.

Novim razrednikom ali novo nameščenemu učiteljstvu bodo taki zapiski v orientacijskem smislu prav dobro služili ter jim delo, posebno začetno, olajšali. Pri sestavi novih načrtov pa jim bodo izvršten kažipot.

Razen tega vodimo še dnevnik, iz katerega naj bo razvidna snov za dotični šolski dan in učni postopek. Dnevnik pa naj ne bo samo nekak prepis urnika in golo naštevanje predmetov. Na primer samo označba pri poznavanju prirode »Obravnava hišne muhe« je brez pomena in za nič. Kajpada se lahko zgodi, da bo kdo na podlagi take označbe brezhibno obravnaval hišno muho, ali upoštevati je treba, da lahko včasih tudi najboljši učitelj kaj spregleda ali pozabi, kar pa je pri vestni sestavi dnevnika nemožne. Iz dnevnika mora biti razvidno, kako se bo dotična snov obravnavala in predelala, kako in koliko se upošteva sodelovanje otrok, kateri učni pripomočki se uporabljajo itd. V tem primeru bi naj obsegal dnevnik nekako tele točke:

3. ura: Poznavanje prirode: Hišna muha:

- a) Prosti razredni razgovor o včeraj danih opazovalnih nalogah.
- b) Kaj že vedo učenci o muhah.
- c) Sestava dispozicije s pomočjo učencev.
- č) Življenjska pot hišne muhe (z ilustracijo na šolski tabli in v delovnikih).
- d) Kako nam škoduje (prenašanje bacilov).
- e) Druge muhe in mušice.
- f) Zatiranje in obramba (snaga, higienske smernice).

Opomba (učila): mušja jajčeca, ličinke, bube itd. (Prav na lahek način dobimo zadevna ponazorila, če nastavimo košček svežega mesa mesarski muhi. Isto lahko store doma učenci sami [prim. točko a].) Stenska povečana slika muhe in njene zalege.

Kajpada moramo pri tem upoštevati tudi primerno koncentracijo. Pri računstvu bomo v tem primeru računali silno razmnoževanje, ki ga povzroči samo ena muha, ki je preživela zimo. Koliko jih uničijo koristne ptice, posebno lastavice. Narodni jezik: nabiranje besednega zaklada, sestava spisa, opis, čitanje o muhah v slovenščini in srbohrvaščini. Zemljepis: Kraji, kjer živi Tse-tse muha. Ostale predmete lahko združimo v praktično povezanost v higienskem smislu (higiena doma, snaga v kuhinji, odprta stranišča in gnojšča, mlake, ekskurzija itd.). Pri tem opozarjam, da bodi koncentracija prirodna in logična, nikdar pa ne prisiljena in za

lase privlečena. Pri strnjenem pouku bo odsek snovi in struktura drugačna, ker gledamo snov s celotnostnega vidika.

Pri tej priliki bi na željo nekaterih, kakšno stališče zavzemam glede strnjenege pouka, podal naslednje: Za strnjen pouk mora biti učitelj temeljito naobražen in podkovan. Njegova priprava mora biti vsestranska, obširna ter globoko zasnovana. Mojrstrsko mora znati zbrati in povezati vse predmete v harmonično in logično celoto in to v pravem razmerju, da ni noben predmet na račun drugega prikrajšan, ter da je ta celotnost psihološko utemeljena in resnična. Pri tem pa mora biti predpisana snov dosežena in utrjena ter uspehi pozitivni, kar je posebno na višji stopnji precej težavno in zahteva od učitelja obilo energije, dela in priprav. Ako pa je strnjenost izumetničena in nelogična, je boljše, da je ni. Kajti kaotičnih eksperimentov nikakor ne smemo trpeti in je za povprečnega učitelja boljše, da se drži predmetnega pouka, t. j. v delovnem smislu ter na podlagi § 44. zakona o ljudskih šolah.

Ponovno stojim na stališču, ki sem ga že objavil v »Slov. Učitelju« l. 1938, da je namreč strnjeni pouk priporočljiv za nižjo stopnjo in deloma za srednjo stopnjo, na višji pa priložnostno in na podlagi eventualnih ekskurzij. Sicer pa je vsakemu na prosto dano, katero pot ukrene. Metode in načina dela se ne more predpisovati, niti uzakoniti, ker se je treba ozirati na učiteljevo individualnost in krajevne prilike. Le cilj je povsod eden in isti: uspeh.

Poleg načrta dela in izvršitve dela vodi torej vsak učitelj še dnevnik. Mlajše učiteljstvo in kdor še v metodi in praksi ni dobro utrjen, pa naj vodi poleg dnevnika še dnevno pripravo za šolsko delo. V tej pripravi zbira podrobno izdelane učne slike z vzgojnimi smotri ter označuje razne pripomočke kakor učila, zadevno literaturo, izdelke, ekskurzijske točke itd. Vsa snov pa bodi združena v posamezne delovne enote (dnevne, tedenske ali dvotedenske) v harmonični zaokroženosti ter z vodilno mislijo, okoli katere grupiramo vse ostalo gradivo, ako je to možno in prirodno. Predmet, ki ga nikakor ne moremo priključiti delovni skupini, obravnavamo posamezno. Tako pripravo si potem učitelj stalno izpopolnjuje v metodičnem in tehničnem smislu ter z novimi izsledki, ki mu jih nudi sodobna pedagoška književnost ali ki si jih pridobi pri raznih hospitacijah.

V razrednih uradnih spisih je treba vse rubrike točno izpolniti in sicer stalne podatke najmanj tekom prvega šolskega meseca, priložnostne pa vedno sproti. Šolski pismeni izdelki se naj vestno pregledajo in popravijo z rdečilom. Tudi poprava mora biti ponovno pregledana, sicer postanejo učenci preveč površni. Tu pa tam je treba izvršiti tudi pregled delovnikov ter jih oceniti. S tem prisilimo učence, da posvečajo več pažnje svojim izdelkom.

Vse šolsko delo bodi smotrno in načrtno. Posebno velja to za petje, telovadbo, ročna dela, risanje in lepomisje, ki se jim ponekod posveča le premalo pozornosti ter se uveljavlja navada in prislovica »samo da ura

mine«. Vse delo mora biti sistematično, sicer je ura popolnoma izgubljena. Vsaka šola naj ima enoten podroben učni načrt za posamezne oddelke. V tem načrtu mora biti jasno viden dvig in stopnjevanje gradiva ter metodično-didaktični postopek od prvega do zaključnega oddelka. Na ta način ne bo mogoče, da bi nekdo na primer v 4. oddelku izdeloval iste risbe kakor drugi v 3. ali celo v 2. oddelku. Ali da bo kdo obravnaval govedo v zaključnem oddelku na isti način ter iz istih vidikov kakor njegov tovariš v 4. oddelku. Vedno je namreč treba upoštevati razširitev koncentričnih krogov ter duševno obzorje otrok, na višji stopnji tudi kavzalnost in kriticizem. Na ta način bo postalo vse šolsko delo enotno in sistematično in tudi šolski uspehi bodo vidnejši. (Dalje.)

E. Bojc

Nauk o duši

Fantazija

Dočim spomin zavestne vsebine, ki smo jih sprejeli (percipirali), le čuva in priložnostno obnavlja, kolikor jih ne pozabljam, pa fantazija stvarja iz elementov prejšnjih doživetij nove podobe. Iz zakladnice realnih predstav kombiniramo poedine njihove elemente v razne fantastične predstave s pomočjo fantazije (domišljije). Fantazija je torej stvarjalna duhovna sposobnost človeka, ki ustvarja nova dela v svetu duhovnega življenja, ki bi jih zgolj s čutno-izkustvenim dožemanjem ne dobili. Le stvarnih elementov ne moremo fantazijsko ustvarjati. Na dva načina prihajamo k novim fantazijskim predstavam in mislim: ali znane sestavne dele kombiniramo v novo podobo (sfinga, kentaver, vila) ali znane doživljajske načine analogno združujemo z novimi načini (velikani, palčki). Živost fantazije bistveno zavisi od domišljajske sile. Predstavne tipe lahko prenesemo na fantazijsko polje. Najmočnejša je fantazija v otroški dobi, ko stvarjamo »iz vsega vse« (kot pravi Goethe), začeni z drugim življenjskim letom. S sedmim letom doseže ta otroška domišljija svoj višek (pravljичna doba), nazaduje pa v drugi polovici tretjega desetletja.

Umetnost združuje oba fantazijska načina. Pa tudi znanost in celo naš opravičarski vsakdan se mora mnogo zahvaliti fantaziji. Končno vsaka napoved in prerokovanje in vsaka naloga še neuresničene možnosti, vsak načrt temelji v fantaziji (prav tako, če rečem: jutri bo deževalo, kakor relativitetna teorija!). Fantazija ima meje le tam, kjer je nujno mišljenje, odn. vezanje misli. Brezsmiseln ni noben predmet fantazije, ampak je vsak le to, kar še ne more zadobiti pravega smisla. Zato izgubi svojo vlogo s starostjo, ne le pri posameznem človeku, ampak lahko — preneseno — tudi pri človeštvu sploh. Kjer je razum spregovoril zadnjo sodbo, tam nima mesta fantazija.

Glede na to, ali je preoblikovanje popolnoma svobodno ali do neke mere omejeno z razumom, odn. voljo, ločimo dve osnovne vrste fantazije: *s p o n t a n o* in *r a z u m n o*. Spontana ali prirodna fantazija je prvotna oblika domišljjskega stvarjanja. Zastopana je predvsem pri otrocih in preprostih ljudeh, manj pri starejših in izobraženih. Preoblikovanje je tu svobodno, nezavisno od razuma in le zadovoljuje osebne občutke in želje. Kakor si je otrok ustvaril iz preprostih predmetov in okoljnih pojavov svoj svet, tako so si primitivna ljudstva umišljala svoje vile, volkodlake, zmaje, povodne može in druga nadprirodna, božanstvena bitja. — Često pa dopolnjujemo nehote in mehanično to, kar nam spomin ne nudi več, iz rezerve predstavnih elementov. Ta zmožnost, ki jo kaže že otrok od drugega do tretjega leta, je še potem v šolski dobi rada povzročiteljica tkzv. *o t r o š k i h l a ž i*. — Delavnost razumne fantazije ni več samemu sebi namen, kot pri spontani fantaziji, ampak je sredstvo za ustvarjanje posebnih, novih zastavljenih ciljev ali idej. Zlasti nastopa pri umetniškem stvarjanju in se imenuje zato tudi ustvarjalna (produktivna) fantazija.

Obe vrsti fantazije, spontana kakor razumska, stvarjata na tri načine: fantazija namreč ali poedinim predstavam ali njih skupinam, ki z njimi naš pomnež razpolaga, nekaj jemlje ali nekaj dodaje ali tudi končno oboje spaja v eno. Fantazija, ki predstavam nekaj jemlje, se imenuje odmišljujoča (*a b s t r a k t i v n a*). S to vrsto fantazije so stvorjene predstave o vsem, kar imenujemo neizmerno majhno bodisi v prostornem ali časovnem pogledu (daljna minulost, daljni svetovi i. p.). — Fantazijo pa, ki spominskim predstavam nekaj dodaje, imenujemo določujočo (*d e t e r m i n a t i v n o*) fantazijo. Tako so nastali heroji in razna mitološka bitja, tako nastajajo vsa pretiravanja in izredna povečevanja (živali govore, lastnosti Petra Klepca, Krpana i. p.). — Fantazijo, ki gornji dve fantastični vrsti spaja, imenujemo *k o m b i n a t i v n o* fantazijo. Tako so nastale predstave zmaja, vile, sfinge, kentavra i. p.

Fantazija ustvarja v našem življenju važno vlogo, ker ustvarja predstave, ki tolažijo in vlivajo novega poguma in volje v skrušene duše in vžigajo upe in nade za bodočnost. Ona je glavni izvor našega optimizma. Le pretirano razvita lahko tudi škoduje in stvarja nekritične idealiste, stremuhe, zanešenjake in mehkužce, če se v letih zorenja — ki so v tem pogledu najkritičnejša — ne unesejo in postanejo stvarnejši. — Pa tudi v znanosti vrši prevažno organizatorno in tvorno funkcijo. Mnogobrojne iznajdbe in odkritja so bila nekoč v zavesti iznajditelja in izumitelja fantastične slike. (N. pr. Newtonovo odkritje gravitacijske sile, na katero ga je dovedlo padanje jabolka z veje na zemljo. — Umetniki pa brez fantastične stvarjalnosti ne bi mogli kaj početi. — Največji polet fantaziji pa daje doba detinstva. Pri otrocih je fantazija čisto preprosto to, kar pri odraslih ljudeh razum. Ona je iniciatorka njihovega duševnega stvarjanja, predigra razuma, ki pri odraslih prevladuje navadno nad fantazijo.

(Dalje.)

Prof. Ema Deisinger

Psiha slovenskega naroda

(Nadaljevanje.)

Ker je slovenski narod zasedel križiščni pas strateško in geopolitično važnega ozemlja, so se ga dotikale tudi tuje kulture. Dasi na tem prehodnem in križiščnem ozemlju ne moremo govoriti o rasni čistosti in prav tako ne o rasno-čisti dedičnosti — kakor se s tem ne more ponašati noben narod Evrope, ker sestojijo narodi Evrope iz drobcev drugih narodov — vendar je slovenski narod vsaktero tujo kulturno imovino prepojil s svojim lastnim bistvom tako, da mu je postala vrstniško sorodna. Slovenska kultura je vedno našla svojo lastno pot, navzlic temu, da je posrkala in amalgamirala vase tudi tujo kulturo. V slovenski duši je torej ne le globina, ampak tudi moč, da si je prispojila in priljučila tudi tujerodne kulturne sestavine. Kar so Slovenci prevzeli v etnološkem oziru od dotikajočih se tujih kultur, so tudi vrnili. Ti reciprocitetni vplivi se poznajo tudi v narodnih nošah alpskih prebivalcev.

Da pa spada slovenska narodna noša takisto kakor slovenska narodna pesem in umetnost med našo narodno kulturo, o tem ni treba posebej razpravljati. Tudi v narodni noši je ljudstvo izrazilo nekaj od svojega bistva in značaja. Kmetstvo, ki je bilo pri Slovencih matična osnova naroda, je slovelo po izrazitih nošah krajevnega občestva. Narodne noše niso določale samo etnične sile domačih tal, ampak je bil močan tudi vpliv bavarskih kmetov, naseljenih po Poljanski dolini po zaslugi brižinskih škofov. Od leta 937—1803 je Škofja Loka in okolica pripadala brižinskemu škofu, ki so stolovali v Škofji Loki, katerim je daroval svet nemški cesar Oton II. Ko je bilo škofovsko gopostveno posestvo najbolj razširjeno, je obsegalo ves svet, po katerem se stekajo vode v Soro in ob desnih pritokih Save od Kroke do Mavčič. Ti brižinski škofje so naselili po Loki in njeni okolici Nemce, bavarske kmete in rokodelce. Bavarski naseljenci so zasnovali mnogo nemških vasi okoli Loke, katerih imena so se ohranila še do danes, dasi jih je slovenska duša po svoje izobličila.

Tako n. pr. spominjajo na nemško poreklo:

Vaš Puštal, iz nemškega »Burgstall«. V tej vasi so bili sprva hlevi brižinskih škofov. Oskrbovalci hlevov so si napravili tam primerna stanovališča.

Crngrob, nastal iz nemškega »Zu Ehrengruben«. Tod je šla nekoč mimo cesta iz Italije v Kranj. Ko pa so se v teku časa začeli naseljevati ljudje okoli tega kraja in sezidali cerkev (v starogotskem slogu), je nemško ime »Z'ehrengrub'« se metamorforiziralo v slovenski Crngrob.

Vas Adrgaz, severno od Trate, je pomenila prvotno »Adergasse«, t. j. žila, ker je dolina ozka kakor žila. Po nekem drugem viru so baje

nune, ki so se nekoč tam naselile, imenovale kraj »Hadergasse«, ker so se ljudje radi pripravili.¹

Vas Dorfarji, iz nemškega Dörfeln. Itd.

Tudi imena nemških prebivalcev, ki so se pa že davno poslovenili, pričajo njih nemški izvor. Taka imena so n. pr. Cegnar (Zehner), Cof (Zapf), Gasser, Cerar (Zehrer), Leben, Pintar (Binder), Rozman (Rossmann), Šifrar (Schiffrer), Tavčar, Hafner, Homan, Triller itd.

Slovenska duša je iz svoje prvotninske svojskosti po svoje presnovala tujerodno kulturno sestavino; v barvi kakor v stilu, vsepovsod zaslediš pri podobnosti nemškega kulturnega vpliva slovensko značilnost.

Na mejni ploskvi slovanstva in germanstva, kakršno je bilo v naseljenem oziru slovensko ozemlje, so se neizogibno dotikale tudi kulture, a slovenska duša se je tudi s tem znala okoristiti, da jih je absorbirala, priličila, prispojila, presnovala ali pa vsaj zblížala s svojim lastnim bistvom. Slovenska tla so kulturno vsekakor bolj nasičena ko kateri koli drugi južnoslovanski predeli; ona so tudi produkt stoletja in stoletja starih izkušenj in modrosti slovenskega ljudstva.

Tudi v narodnih nošah je izrazilo slovensko ljudstvo svojo strogo določeno pokrajinsko značilnost; v njej je razgrnilo svoje notranje bogastvo, občutljivost za drobno lepoto ter poudarilo svojo pokrajinsko in osebno izrazitost. Slovenska narodna noša je vrhu tega izraz nenehnega, neugonobljivega stremljenja po neločljivi krajevni medsebojni povezanosti in hkrati šega, ki po nekih nenapisanih izvirnih zakonih ureja in usmerja dejanje in nehanje ljudskega občestva. Tako je n. pr. narodna noša v zvezi s to šego določala posebna oblačila za pogreb in posebna za zabavo, za poroko in svatovanja, posebne razlike v oblačilu za samske in poročene, za vdove in žene, za dekleta in poročene žene ter matere, čeprav so te razlike v oblačilu le malenkostne, kakor je n. pr. način zavezovanja peče. Dekleta na Gorenjskem so imele n. pr. peče zavezane na tri vogle, vrh glave pa »petelinov greben«. Žene pa so si peče zavezovale okoli brade, vrh glave pa so imele namesto »petelinčka« vozal z navzdol visečima koncema.

Avbe so nosile le žene, na ženitovanju pa tudi nevesta z družico, kateri dve sta imeli na avbi pripet tudi bel venček. Gorenjke okrog Bohinja pa so nosile zavijače. Dekleta so nosila kite, viseče po hrbtu, v laseh so imela zataknen šapelj, t. j. kake tri do štiri prste širok črn, žametast trak, ki je bil zadaj pošit z loščem in bleščicami. Po šaplju so se razlikovala dekleta od žen. Poročene žene so nosile pod pečo lase spete, zadaj bolj proti tilniku pa so imele v lase zataknen rožen glavnik z vdelanimi majhnimi svetlimi gumbi ali kamenčki, spredaj pa so lase nosile počesane na prečo, na sencih lase položene preko uhljev.

Ljudstvo je vprav na navidezne nepomembnosti polagalo veliko važnost, ali to je imelo tedaj pri ljudstvu svojo veliko upravičenost in smiselnost, kajti narodna noša in šega sta bili v najtesnejši zvezi med seboj.

¹ Glej Ciperle, Kranjska dežela. Ljubljana 1899.

Slovenska narodna kultura je bila svojčas v polnem razcvetu, bogata na polnosti šeg in običajev v vsakem posameznem krajevnem občestvu. Ako pomislimo, kako pestra različnost in koliko drobnih fines je vladalo ravno v slovenskih narodnih nošah v posameznih krajevnih občestvih, tako da že po oblačilu sodeč smo lahko razlikovali Bohinjko od druge Gorenjke, Ljubljankanko od drugih Kranjic, Kranjico od Belokranjice itd., tedaj smemo reči, da je v slovenskem narodu vladalo nekoč pravo kraljestvo ljudskosti, v katerem so vladali zakoni tiste občestvenosti, ki jim pravimo danes na kratko: ljudska ali narodna kultura.

Narodna noša ne korenini samo v goli težnji po veljavi, ugledu, zaščiti in varstvu, ni zamo oznaka kake določene krajevne ali družbene skupine, ni zgolj moda, čeprav je nanjo vplivala, ne uniforma, temveč je vznikla in vzrasla iz žive občestvenosti ljudstva. Samo ona oblačila torej lahko smatramo kot narodno nošo, na katera je delovala oblikovna volja vseh matičnih plasti ljudstva, ki je pospeševala rast in razvoj tudi po krajevnih izrazitostih in posebnostih. Zato je slovenska narodna noša produkt organične občestvenosti; nosila jo je njena nehotno učinkujoča krajevno in nravno pogojena oblikovna volja slovenskega ljudstva v vseh vaških in podeželskih okoliših. Prav v narodni noši naletimo na vse te krajevne posebnosti in oznake, ki so se nezavestno razvile v materinskih plasteh naroda.

Brez dvoma je v različnih časovnih razdobjih vplivala na narodno nošo tudi moda, vendar so zakoni mode povsem drugi kot zakoni narodne noše.

Zakoni narodne noše so bolj naravni, počasni, težnostni in vztrajnostni, oni glede mode muhasti, hitro spremenljivi in menjajoči. Moda se izživlja v naglem in hlastnem izgorevanju, je nenasitna in potegne s seboj v vrtinec cele pokrajine, mesta in države, ona je bliskovita in nima obstanka. Zakoni narodne noše vznikajo iz in v občestvu ljudstva ter ostanejo omejeni na krajevni prostor, zakoni mode pa izvirajo iz kaprice ali okusa kakega posameznega modnega risarja (n. pr. pariškega) ali kakega modnega koncerna (modne hiše) ter se raztezajo in razširjajo potem dalje v vsa mesta in sosedne dežele.

Prav zaradi tega, ker so zakoni za narodno nošo tako prizanesljivo in počasno delujoči, je lahko ljudstvo narodno oblačilo dolgo hranilo, ga varovalo in ga izročalo v dediščino potomstvu. Vnuk je nasledil lahko obleko svojega deda, marsikatera vnukinja je s ponosom ogledovala bogato vezene peče, avbo, pasove in svilene ovratne rute svoje babice. Moške zimske suknje in bogato okrašeni kožuhi so trajali ne samo enega gospodarja, ampak prešli tudi na njegovo potomstvo, kajti bili so napravljeni trpežno in v takem kroju, da jih je lahko premeril in pretehtal čas. Narodno oblačilo ni nikdar zastaralo in postalo zastarelo, zato se je lahko dedovalo, in dediči so mu vedeli vrednost in ceno.

Prav posebno je veljal ta zakon vztrajnosti glede noše pri moških. Nikdar si n. pr. ni slovenski kmet posadil na glavo perike, ki je bila

modna pri plemstvu. Lase si je dal striči na »lonec«, t. j. na glavo so mu poveznili lonec in zaradi enakomernosti strigli ob robu lonca. Tudi dolge brade, kakršna je bila moderna pri plemstvu, ni nosil. Klobuk je bil črn, kosmat ali baržunast, imenovan kastorec; krajci niso bili posebno široki. Trak okoli štule je bil iz atlasa ali baržuna. Izpod klobuka je visel po hrbtu dolg pisan cof. Pozimi so nosili polhovke.

Baržunast, rožasto nadičen telovnik je bil brez gumbnic, drobni srebrni gumbi so bili našiti na gosto, ob njih pa sta bili našiti zlati vrvici, pod eno teh vrvic pa se je telovnik zapenjal z zaponkami. Tako je telovnik pristojal k telesu v dobrih in suhih letih. Le tako napravljen telovnik se je lahko dedoval.

K irhastim hlačam je spadal suknjen ali črn žameten jopič. Jopič prvotno ni imel žepov. Prišiti majhni srebrni gumbi se niso zapirali z gumbnicami, ampak so jopič zapenjali z zaponkami kakor telovnik. Kmet ni čutil samo za ono dobo, v kateri je živel, ampak je mislil v bodočnost. Praznično obleko je skrbno hranil v skrinji ne le zase, ampak za svoje sinove in vnuke. Narejena je bila smotrno, pripravna in odgovarjajoča njegovemu delu in prilikam. Iz pametne gospodarske politike varčnosti tudi ni pustil kvariti jopiča in telovnika z gumbnicami.

V razvoju narodne noše so imeli važno vlogo ne samo sosedni etnološki činitelji, ampak so odločali tudi gospodarski vidiki (dobra in slaba letina), prilike (romanja in semnji), delo, ki je zahtevalo posebno oblačilo za delavnik in posebno za nedeljo in praznik. Tako je dobilo narodno oblačilo pri Slovencih ne samo estetsko slikovitost, ampak tudi smotrnost. Zaradi krajevne različnosti so postala ta oblačila posebno pestra, ljubka in zanimiva.

Neposrednost in intenzivnost doživljanja, lirično sanjavost in nežnost so izpeli Slovenci tudi v narodni noši, v kateri so razodeli obenem svojo narodno povezanost, zavest in vedrino. Vedrina duše in vedrina planin ter dolin so se skladno mešali z barvo v narodni noši.

Bleščeča belina peč in srajčnikov (ošpetljev) z vezeninastimi zapestniki, kakršna so nosila dekleta, je dihala vonj svežosti, snage in čistosti; Gorenjke so se v narodni noši odlikovale od vseh Slovenk po bleščeče snežnobelem perilu, ki je bilo vsepovsod položeno v drobne gube. Sploh so Gorenjke ljubile nagubanost, kakor so nagubane in nazobčane planine okrog njih. Drobno nagubana so bila krila-mezlanka (italijansko: mezza lana t. j. pol iz volne, pol iz platna), nagubani so bili srajčniki na prsih, na rokavcih, nagubane so bile tudi snežnobeke ročno pletene nogavice.

Valentin Vodnik opisuje nošo Gorenjk v tretji kitici pesmi »Zadovoljni Kranjc« takole:

»Imam oblačilo
Domač'ga padvana,
Ženica pa krilo
Iz prav'ga mezlana.

Se sveti nje lice
Ko pirh moj škrlat,
Nje šapelj, iglice,
Nje modrc je zlat.«

Perilo je bilo običajno tkano iz domačega lanu. Iz domačega padvana pomeni po gorenjskem narečju »pod vana«, kar pomeni iz drugega poznega lanu, ki so ga sejali o sv. Jakobu in Ani, medtem ko so prvi lan sejali rano pomladi. Komaj je bil en lan zrel, začeli so z drugim, tako da je bilo z njim vedno dovolj opravila, kakor pravi tudi narodni pregovor: Lan je lan, ž njim je posla leto in dan.

Veliko ploskev zemlje so svojčas po Gorenjskem imeli posejano z lanom. O njem je šla govorica, da bodo oni, ki so marljivo sadili lan in se z njim pečali, bogati, obdarovani s srečo in zdravjem, žene-matere pa bodo lahko rodile svoje otroke. Tudi v mitološkem oziru so stari Slovenci pripisovali lanu izredne moči, stavili so ga pod varstvo boginje Žive, od žetve so vedno pustili viseti šop lanu pod milim nebom.

Iz domačega lanu je bilo zatorej tkano perilo, srajčniki, ošpetlji in moške platnene hlače, katere so barvali z barvilom, ki so ga sami iz rož prirejali doma.

Tudi lepotični nagon in nagon po uveljavljanju svoje osebe je bil zlasti pri Gorenjcih močan. Radi so se pokazali ob nedeljah in praznikih v vsem veličastvu svoje slikovite narodne noše.

Narodna noša je tesno spojena in zarasla s slovenstvom in domovinstvom, vodi do pristrčnega občutenja ljudskosti, vodi k oni globoki in zdravi povezanosti z zemljo in domom, ki nudi najboljše jamstvo za živo občestvenost in narodno zavest.

Žalibog pa danes narodna noša ni pri nas več živa noša ljudstva. Nekoč je bila ona važen del sveta ljudskega bitja in žitja, danes pa ni več v rasti. Danes jo lahko samo posnemamo in izkazujemo pri obhodih kot etnološko in umetniško čudo ljudske kulture, kot pričo našega narodnega življenja in zavesti, iztrgana pa je iz njene nekdanje žive ljudske kulturne substance. (Dalje.)

Etbin Bojc

† Nadzornik Fortunat Lužar

(Ob obletnici njegove smrti.)

Ne bom se ustavljal ob njegovi življenjski poti, tudi ne mislim navajati zapovrstjo njegovih pedagoških zaslug in njegovega dela. To so storili v glavnem že drugi. Želel bi le nekoliko prispevati o njem iz osebnega poznanja z njim vsaj ob obletnici.

1. Njegova pedagoška osebnost

Pokojnik je napravil name takoj, ko sem ga spoznal, izreden vtis. Bilo je to približno pred desetletjem, ko je doživel grenkost predčasne upokojitve in se s tem večjo vnemo lotil urednikovanja »Slovenskega učitelja«. Imel sem vtis, da mu je ta posel — v pokoju — najljubše opravilo, ki ga je tudi z vso njemu lastno vestnostjo vršil. Še sedaj ga vidim, kako je prišel nekega dne v Pedagoški seminar, kjer sem bil tedaj knjižničar. Dobila sta se s prof. dr. Ozvaldom, ki nam je potem sporočil njegovo prošnjo, da bi mi mladi kaj več prispevali za list. Od tedaj sem stalno sodeloval, kolikor sem le mogel. Da sem v zaporednih letnikih mesec za mesecem nosil v njegovo uredništvo nadaljevanja pričetih razprav, ki so pozneje izšle kot ponatisi (Slomšek naš duhovni vrtnar, 1932, Strukturna psihologija in pedagogika, 1937, in Naša narodna vzgoja in obramba, 1939), poleg številnih drugih člankov in razprav, je gotovo pretežno zasluga njegove uredniške vneme in izredne pedagoške osebnosti. Med tem časom me je njegova vnema res stalno tiho spodbujala in navduševala pri rednem sodelovanju. Nikdar se mi ni bilo treba količkaj vznevoljevati, marveč nasprotno, srečanje z njim me je prej odobrovoljevalo in razveseljevalo.

Kadar sem prišel k njemu, sem ga navadno našel — razen pozimi seveda — na vrtu, kjer je gojil z vzorno skrbjo in natančnostjo mnogo sadnih drevesc, včasih pa tudi v stanovanju. Vselej je bil veder in dobre volje, zadovoljen — vsaj navidez ni nikdar kazal kake zagrenjenosti ali tožil, tako da mi je predstavljal živo gospoda Mirodolskega. Bil sem medtem tudi v težkem gmotnem položaju — v času brezposelnosti — in očitno je kazal do mene veliko dobrosrčnosti in naklonjenosti ter me večkrat vprašal, če honorar za članke v redu prejemam. Bil sem mu res hvaležen. Celo na Poljsko, kjer sem bival sedem mesecev, mi je pisaril, pošiljal korekture in tudi honorar, potem v Maribor leto kasneje.

Bil je blag človek, idealist, res šolnik stare vrste, požrtvovalen in vesten, pri tem pa pedagoško zelo naobražen, marljiv delavec na strogo pedagoškem polju kot tudi na drugih poljih (občin. svetnik, društvenik). Ta vsestranska dejavnost ga je napravljala mladostnega, kljub težkemu razočaranju, ki ga je doživel kot banovinski šolski nadzornik in o katerem sem slišal iz drugih ust. Naše šolstvo se lahko ponaša, da je imelo može Lužarjevega kova; da bi jih le več bilo!

Zadnjikrat sem ga obiskal kake štirinajst dni pred smrtjo. Potrl me je njegov bolen izraz. Vstati je moral s postelje, ogrnjen v suknjo in tudi z besedo je delal vtis, da ga trese mrzlica. Glas se mu je nekam obotavljaj, roke so se stresale, ko je odpiral uredniško mapo in iskal v njej članek. Zdelo se mi je sumljivo nenavadno dolgo iskanje, stopil sem zraven in dotični članek takoj našel. Malo je pogdrnjaj, da mu nekdo vse zmeša, da ne more nič več najti. Ob slovesu mi je dal svojo tokrat hladno roko in, ko sem šel, sem vedel, da ne bo dolgo več... Da bom pa stopal za njegovim pogrebom že čez nekaj dni, nisem mislil. Držal je do zadnjega.

2. Njegova prenovljena izdaja »Blažeta in Nežice«

Ostala je v rokopisu in še čaka založnika ob stoletnici prve, Slomškove . . . Ali jo bomo zmogli? Saj je ostal v rokopisu tudi Čibejev Otrok in Novakova Biografija šolnikov! Revni smo. Morda se bo pa le našla kaka možnost, kljub težkim časom . . . Saj je knjiga danes pomemben spomenik in vsebuje mnogo večno veljavnih naukov in smernic za šolsko prakso in bi jo s pridom ogledovalo naše učiteljstvo že morda v učiteljskih seminarjih. Pokojnik se je predelave lotil z veliko vnemo in toplino ter je kot predstavnik in poznavalec pedagoških rodov na prelomu 19. stoletja ter kot urednik v stalnem živem stiku s sodobnimi pedagoškimi težnjami mogel dati temu delu tudi zgodovinsko, metodično-razvojno ozadje s samostojno razpravo: Odsevi delovne šole v Slomškovi knjigi »Blaže in Nežica«, ki prav iz razloga, ker najbolj opraviči sodobno izdajo te knjige, spada v okvir te — četrte — izdaje.

Bilo je že na tem, da delo izide med izrednimi izdajami Mohorjeve družbe in sem za to priliko to delo v rokopisu pregledal. Res bi bilo treba v nekaterih ozirih delo še izpiliti tu pa tam, izgladiti in strniti, v glavnem pa je bilo dobro zastavljeno in v podrobnostih izdelano. Pazno sem prebral predgovor in pridejano razpravo, predelano knjigo samo pa le v splošnem in mestoma, ker ni bilo časa in pa, ker sem se zanesel na piščevo vestnost v prepisovanju, ki sem jo poznal. V Predgovoru, kjer razmotriva knjigo iz raznih vidikov (Potreba nove knjige, Razvrstitev vsebine v poglavja, Namen Slomškove knjige, Namen nemškega pouka v knjigi, Učna tvarina, Slovenska govorica v Slomškovi knjigi v primeri s sedanjo slovenščino, Kdaj in kako je začel Slomšek prvič knjigo sestavljati, O izvirnosti knjige, Način Slomškovega prevajanja, Sodba o izvirnosti in neizvirnosti in Sklep), sem zasledil nekaj jezikovnih izrazov, ki bi jih bilo treba spremeniti, nekatere bi bilo treba pojasniti, nekatera mesta tudi okrajšati in slogovno izboljšati. Vendar bi s tako popravljeno četrto izdajo tega Slomškovega veledela, na kateri je pokojni pisec delal veliko število let, dostojno proslavili pomen te knjige ob stoletnici, saj je imela za dobo pred 50—100 leta tolik pomen, da je zaporedoma izšla kar v treh izdajah in da je vzbudila pozornost tudi v tujini.

Spominjam se, ko sem bil nekaj časa pred nastavitvijo nameščen honorarno v arhivarnici Narodnega muzeja, kako je prišel pokojni gospod Lužar, izvlekel črnilo, pero in papir in izpisoval ter izpopolnjeval to delo. Mnogo volje in časa je žrtvoval zanje. Ni mi znano, kje je sedaj ta njegova knjiga v rokopisu in ali jo je pokojnik potem, ko je bila pri Mohorjevi odklonjena, še kaj popravljjal, hotel sem dati ob tej priliki le malo pobude vsem onim, ki so poklicani, da se stoletnica našega največjega pedagoškega dela v preteklem stoletju »Blažeta in Nežice« primerno proslavi.

Pokojni nadzornik Lužar je izkazal tudi s tem delom veliko smisla in volje do znanstvenega dela, zlasti v šolsko-zgodovinskem pravcu. Kot učitelj in kot nadzornik, pa tudi kot izvenšolski delavec in človek je bil po-

kojnik eden redkih naših mož v vrstah pedagoških delavcev. Njegov svetel zgled kakor tudi zasluge njegovega dela terjajo časten spomin in hvaležnost, iz katere sem napisal teh nekaj vrstic...

Pavle Kveder

Telesna vzgoja, mladina in šola

(Dalje.)

To je torej izvor zla — klubska politika je ona, ki podira, namesto da bi gradila. Vzgojiti je treba članstvo, ne pa ga posuroviti, in eno vcepimo že mladini: bori naj se, a ne surovo in z nedovoljenimi sredstvi — priznaj nasprotniku vse prednosti, če je boljši, saj je častno in lepo zmagati, treba pa je imeti tudi ponos in moč priznati zmago nasprotniku. Saj jo je moral priboriti!

Zato gotovo ni pravilno, da zametujemo nogomet že v sami osnovi. Mladini je vseč, sledimo mladi priprodi — sledimo ji tudi v tej igri in pomagajmo ji z nasvetom in vzgledi, da bo gojila nogometno igro v vseh dovoljenih mejah. Zavedajmo se, surovosti se lahko odklonijo in te se morajo že v sami kali za vedno zatreti, saj za to so pravila in sodnik — vodnik igre. Res je, da igra brez vodstva ubere vse druge smeri, zato pa odklanjamo igranje brez strogega, a poštenega vodstva!

Ne pozabimo, da so igre, ki se vrše točno po pravilih, res odlična vaja telesa. Taka igra je in bo nogomet, če se bo igrala pred očmi pravičnega sodnika, ki naj igro ne le sodi, ampak vodi.

Te besede o nogometu sem zapisal ne le kot zagovor tej tolikokrat nepravilno in krivično zametovani igri, ampak zato, da bi tudi to igro pregledali vsi, ki imajo z mladino opravka, jo pretehtali ter uvideli njene pozitivnosti. Le pretehtajte nasvetovano tudi tisti, ki ji zdaj veste očitati sto in sto negativnosti! (K nogomeu se bom skušal še posebej vrniti.)

Iz vsega navedenega lahko spoznamo, da nam telesne vaje nudijo bogato izbiro vaj za pogum. Res so te vaje ponekod vezane z nevarnostjo, zato pa je pri takih potrebna in važna medsebojna pomoč (tovarišev in vaditelja!). S tem gojimo tudi čut odgovornosti in večamo tovarištvo.

Gotovo je, da pogumen človek ohrani v nevarnosti svoj mir in hladnokrvnost, in ker njegovih misli noben strah ne zmede, se bo v različnih okoliščinah hitreje in pravilneje odločil kot strahopetec...

Prisotnost duha imenujemo sposobnost hitre, sigurne in pravilne odločitve v nepričakovano nastalih prilikah. Je slična vrlina kot pogum, le pri prisotnosti duha je treba več bistroumnosti.

Ta vrlina je vsakomur potrebna in koristna, zato je potrebno, da jo večamo. Kako? Polno športnih vrst imamo, katerih gojenje nam veča sposobnost prisotnosti duha. Na prvem mestu moramo tu upoštevati sabljanje, pri katerem mora človek imeti hiter refleks, hipno reakcijo na nasprotnikova dejanja itd... Tudi boks in rokoborba lahko mnogo pripomoreta pri razvoju te sposobnosti. Neprecenljive važnosti pa so razne igre, zlasti tiste, pri katerih se situacije lahko bliskovito menjajo, kjer igra sama zahteva hitre odločitve, da se energično napada ali brani. Take igre so nogomet, rokomet, hazena, rugby itd. Zadnje čase pa smo spoznali prijetno družabno igro, ki je najkoristnejša za razvoj prisotnosti duha, t. j. namizni tenis ali ping-pong. Ta igra zahteva le malo prostora, od igralca pa hitre reakcije in spreminjanja napada v obrambo in obratno. Kdor pri tej igri počasi misli in počasi reagira je vnaprej zapisan izgubi igre.

In še ene silno koristne vaje ne smemo prezreti. To je »cross contry« — tek čez drn in strn: po travniku, gozdu, čez potoke in jarke, navzdol in navkreber je speljana tekaška proga. Je tak tek silno dobra vaja za prisotnost duha, saj zahtevajo stalno se menjajoči teren, prej nepoznane in nepredvidene prepreke in vsemogoče situacije od tekača res hitre odločitve.

(Dalje.)

Prof. Lojze Potočnik

Zgodovina ustanovitve meščanske šole v Kranju

(Dalje.)

S tem sklepom občinskega odbora mesta Kranj je bil sicer storjen velik korak naprej k ustanovitvi meščanske šole v Kranju, dasi še nje ustanovitev kljub stvarnim potrebam davno ni dozorela. Saj še mestna občina iz gotovih razlogov ni bila v stanju ustreči vsem predpisanim pogojem, ki so potrebni za ustanovitev meščanske šole in ki jih je navedla že gori omenjena spomenica krajevnega šolskega sveta. Iz tega razloga je akcija za ustanovitev dekliške meščanske šole v Kranju za nekaj časa zastala.

Nova akcija za ustanovitev dekliške meščanske šole v Kranju se je pričela šele tedaj, ko je veliki župan ljubljanske oblasti s svojim razpisom P. št. 2310 z dne 25. marca 1928 v smislu razpisa ministrstva prosvete O. n. št. 22.412 z dne 15. marca istega leta zavoljo sprememb v šolski službi zaradi budžeta za leto 1928/29 pozval okrajne glavarje svoje oblasti, naj mu sporoče, katere osemrazrednice v njihovih okrajih bi bilo treba spremeniti v petrazrednice in namesto opuščenih višjih treh razredov ustanoviti meščanske šole.

Ker je bila v kranjskem okraju le ena dekliška osemrazrednica, in to v Kranju, se je okrajni glavar po prejemu gornjega razpisa velikega župana ljubljanske oblasti obrnil na krajevni šolski odbor v Kranju s posebnim dopisom P. št. 483 z dne 30. marca 1928 in mu naročil v duhu že omenjenih razpisov ministrstva prosvete in velikega župana ljubljanske oblasti, da čimprej skliče sejo, na kateri se naj razpravlja in sklepa o predmetni zadevi, in takoj vloži na ministrstvo prosvete v Belgradu prošnjo za ustanovitev dekliške meščanske šole v Kranju, ki bi bila najprimernejša ustanova za pravilno vzgojo deklet in ki bi bila najboljšo nadomestilo za opuščene višje tri razrede dekliške osnovne šole v Kranju, a vodstvo dekliške osnovne šole v Kranju je zaprosil, da mu sporoči, koliko je bilo v šolskem letu 1927/28 v vsakem razredu učenk. Brž ko je okrajni glavar prejel zaprošeno poročilo dekliške osnovne šole v Kranju ter poročilo krajevnega šolskega odbora o njegovi seji in njegovo prošnjo za ustanovitev dekliške meščanske šole v Kranju, je poslal dne 20. maja 1928 poročilo krajevnega šolskega odbora in njegovo prošnjo prosvetnemu oddelku velikega županstva v Ljubljani s posebnim spremnim pismom K. P. št. 483/28, v katerem je zlasti poudarjal nekatera dejstva, ki so močno govorila v prilog ustanovitve dekliške meščanske šole v Kranju. Prvič je poudarjal, da je imela osemrazredna dekliška osnovna šola v Kranju v začetku svojega razvoja tudi v višjih razredih povprečno po 40 učenk. Toda tedaj, ko se ni dovolilo, da bi imela spričevala dovršenih osemrazrednic isto veljavo, kot jo imajo spričevala četrtega razreda meščanskih šol, in ko se je humanistična gimnazija v Kranju preobrazila v realno, je število učenk v višjih razredih vedno bolj padalo, ker je pretežna večina učenk po dovršenem četrtem ali petem razredu odšla na kranjsko gimnazijo, dasi pouk na srednji šoli ne nudi ženskemu naraščanju za njegovo praktično življenje tega kakor dobro urejene osemrazredne dekliške osnovne šole, zlasti pa še štirirazredne dekliške meščanske šole. Drugič je pa poudaril nagel razvoj industrije v mestu Kranju, saj so vprav v tem času nastale v Kranju kar tri velike nove tkalnice, s čimer se prebivalstvo mesta Kranja naglo povečuje in s tem tudi potrebe vsega prebivalstva. S temi razlogi je okrajni glavar v Kranju še posebej podkrepil priloženo prošnjo krajevnega šolskega odbora za ustanovitev meščanske šole v Kranju in jo najtopleje priporočil v ugodno rešitev s tem dostavkom, da naj ostane dekliški

osemrazrednici v Kranju šesti razred vsaj do otvoritve zaprosene dekliške meščanske šole v Kranju.

Prošnja krajevnega šolskega odbora za ustanovitev dekliške meščanske šole v Kranju in omenjeno priporočilo okrajnega glavarja v Kranju sta dosegli popoln uspeh, saj je ministrstvo prosvete dne 4. julija 1928 pod O. n. št. 48951 izdalo naslednjo rešitev:² »Po prošnji krajevnega šolskega odbora v Kranju in predlogu prosvetnega oddelka velikega župana v Ljubljani P. št. 2744/8 z dne 12. junija 1928 ter na podlagi § 61. drž. osn. šol. zakona z dne 14. maja 1869, drž. zakona št. 62, odnosno zakona z dne 2. maja 1883, drž. zakona št. 53, § 5. dež. zakona od 29. maja 1873, dež. zakona št. 21, v zvezi s čl. 11. uredbe o ureditvi ministrstva prosvete, odločujem: da se v Kranju, oblasti ljubljanske, ustanovi v šolskem letu 1928/29 postopoma dekliška meščanska šola in da naj se na tej šoli sistematizira mesto upraviteljice (ravnateljice) ter po zakonu določeno število mest strokovnih učiteljic. Dosedanja osemrazredna dekliška osnovna šola se s pričetkom šolskega leta 1928/29 izpremeni v petrazredno dekliško osnovno šolo.«

S to odločbo ministrstva prosvete se je sicer vprašanje ustanovitve dekliške meščanske šole v Kranju pomaknilo za korak dalje. Toda glavna ovira za nje dejansko otvoritev je bila še vedno v tem, da mesto Kranj še niti sedaj ni moglo poskrbeti potrebnih prostorov za nastanitev dekliške meščanske šole, s čimer še pač niso bili dani vsi predpisani pogoji za nje otvoritev, kar je ugotovila posebna tozadevna komisija, ki jo je dne 7. avgusta 1928 vodil v navzočnosti članov kranjskega krajevnega šolskega odbora kot zastopnik velikega župana ljubljanske oblasti prosvetni šef dr. Karel Capuder. Zato je moralo ministrstvo prosvete na podlagi poročila tega komisijskega ogleda s svojim odlokom O. n. št. 66124 z dne 31. avgusta 1928 odrediti, da ostane njegov odlok O. n. št. 48951/28 z dne 4. julija 1928, s katerim je bila dovoljena ustanovitev dekliške meščanske šole v Kranju, še nadalje v veljavi, kolikor zadeva obstoj šole, vendar se nje otvoritev odgodi, dokler ne bodo dani za to predpisani pogoji.

Kje so tičali vzroki, da se meščanska šola v Kranju niti sedaj, ko je ministrstvo prosvete že dovolilo nje ustanovitev, za katero so se gotovi činitelji že dolgo potegovali, ni mogla odpreti, nam več pojasni konec dopisa okrajnega glavarja v Kranju K P št. 1528/28 z dne 30. septembra 1928 na velikega župana ljubljanske oblasti, v katerem se poteguje za ohranitev šestega in sedmega razreda na kranjski dekliški osnovni šoli, kjer opozarja na to, da priprave za gradbo novega poslopja deške in dekliške osnovne šole ter dekliške meščanske šole po polžje napredujejo, dasi je mestna občina že prejšnje leto za to ustanovila poseben gradbeni odsek, in da bo še tako, kakor vse kaže, dolgo ostalo, ako višja šolska oblast ne bo posegla vmes s posebno tozadevno odredbo. Zato terja okrajni glavar, da se takoj zahteva komisijski ogled obeh starih šolskih stavb, v katerih se vrši pouk kranjske deške in dekliške osnovne šole, ker že davno vsesplošno ne odgovarjata tozadevnim šolskim zakonom in predpisom, in da se naj na podlagi izida tega ogleda zaukaže krajevnomu šolskemu odboru, da takoj ukrene vse potrebno, zlasti pa, da poskrbi stavbni prostor in načrte za gradbo novega šolskega poslopja.

² Prosvetni Glasnik, I. XLIV., št. 7., 1928, str. 612, odst. 84.

(Dalje.)

Proslavite 140. rojstni dan

A. M. Slomška!

Nekaj snovi za pouk v višji ljudski šoli (Dalje.)

Krvna telesca

O velikostih rdečih krvnih telesc dobimo nekolikšno pojmovanje, ako pomislimo, da jih je v 1 mm^3 pet milijonov. Ker ima človek krvi približno eno desetino telesne teže (in vzamemo, da je kilogram krvi 1 dm^3), lahko izračunamo, koliko je rdečih krvnih telesc v krvi. En račun izvedemo skupno, n. pr. za 60 kg težkega človeka, nato pa otroci napravijo račun vsak zase. Da dobe o ogromnosti dobljenega števila neko predstavo, izračunamo še dolžino niti, ki bi jo mogli sestaviti iz krvnih telesc, ako je vsako $0,0015 \text{ mm}$ debelo (visoko). Dobljena dolžina je enaka dolžini ekvatorja. Za umevanje dihanja je posebno poučen račun o površini krvnih telesc. Premer krvnega telesca znaša $0,008 \text{ mm}$. Izračunamo površino (osnovne in krovne ploskve) enega telesca in jo pomnožimo s številom vseh. Najdemo, da znaša površina vseh krvnih telesc preko 3000 m^2 . Ker pa imajo krvna telesca konkavno obliko, ki je v računu ne moremo upoštevati, je resnična površina precej večja, in sicer približno 3500 m^2 do 4000 m^2 . Vsako minuto torej kri s površino 4000 m^2 vsrkava kisik in oddaja CO_2 . Povezanost dihanja z rdečimi krvnimi telesci se javlja tudi v številu krvnih telesc, ki se dviga z rastočo nadmorsko višino bivanja. V višini 4000 m naraste število krvnih telesc v mm^3 na osem milijonov. V višinah je zrak redkejši, zato telo močno občuti pomanjkanje kisika in si pomaga na ta način, da v kri pošlje ojačeno armado nabiralcev kisika. Bivanje na planinah je zdravo.

Rdeča krvna telesca žive kratko dobo, največ štiri tedne. Od rojstva do smrti so brez oddiha zaposlena in se hitro obrabijo. Na njihovo mesto prihajajo iz rdečega kostnega mozga neprestano novi, sveži zbori delazmožnih delavcev. Izračunajmo, koliko rdečih krvnih telesc odmre (in koliko jih nastaja) v telesu vsak mesec, vsak dan, vsako uro, minuto ali sekundo, pa spoznamo, kako se v nas samih neprestano vrši mena življenja in smrti.

Za obnavljanje rdečih krvnih telesc potrebuje človek dnevno nekako $0,01 \text{ g}$ železa. Vsa množina železa v človeku znaša 3 g in ga organizmu običajno nikoli ne primanjkuje. Ako pa bi mala količina železa iz telesa izginila, bi izguba pomenila smrt.

Rdeča krvna telesca so armada delavcev, ki donšajo kisik in odnašajo CO_2 , bela krvna telesca pa so zaposlena pri presnavljanju in raznašanju hraniva in čuvajo organizem pred sovražnikom, posebno pred bolezenskimi majhnobami. Kakor po zaposlitvi, tako so tudi po zunanji obliki različna, po številu pa pride na vsakih 7000 rdečih krvnih telesc le eno belo, kljub temu je njih število še vedno ogromno in se močno izpreminja z ozirom na zdravstveno stanje organizma. Pouk o bolezenskih majhnobah in obrambnem delu belih krvnih telesc naj bo kar najbolj preprost in umljiv. Ni umestno, da delovanje bolezenskih bakterij tolmačimo najprej pri tuberkulozi, ki poteka nevidno v notranjosti organizma, začnimo s takimi infekcijskimi bolezenskimi pojavi, ki jih otrok lahko vidi in opazuje, ali jih je najbrž tudi že sam prestal. Tako obolenje je tvor na koži.

Tvor nastane, ako si v kožo zaderemo neki predmet, se ranimo, ali si odrgnemo kožo in so se v rani naselili bacili. S svojo navzočnostjo, gibanjem in izločanjem razkrajajo in uničujejo napadeno staničevje. Njih uničevalno delo bi se nadaljevalo brez konca, ako ne bi telo na napadeno mesto poslalo obrambo, to je milijonske zборе belih krvnih telesc. Zaradi ojačenega dotoka belih krvnih telesc se pojači ves krvni obtok na obolelem mestu, ki zato oteče, je rdeče, napeto in toplo. Ves pojav spremlja bolečina, ki neprestano kliče organizem na obrambno delo. V neštetih milijonih oblegajo bela krvna telesca obolelo mesto, žro strupene bakterije in od njih zastrupljene same poginjajo in se

žrtvujejo v korist celote. Kri izloča odmrla bela telesca, ki se nabirajo in odtekajo iz rane kot gnoj. Krog okuženega staničevja se stvori demarkacijska črta, v njej nastajajo nove, zdrave celice, rana se oži in celi. Tvor ni nevaren, ako pa se, bodisi zaradi nepravilnega ravnanja (snažnost), ali oslabelosti krvi (n. pr. ako se tvori preveč ponavljajo) posreči bacilom vdreti v kri, lahko nastane zastrupitve krvi, ki ima lahko najusodnejše posledice. (Dalje.)

Književne vesti

Uvod v pedagogiko, spisal dr. Stanko Gogala. Str. 127. Izdala SSM v Ljubljani, 1939. Vseučil. docent in profesor na drž. učiteljskišči dr. St. Gogala je s to knjigo zelo ustregel, saj doslej Slovenci še nismo imeli sistematično zgrajene knjige o pedagoški vedi. S tem delom smo — malo pozno sicer — dobili zares dober vpogled v pedagoško problematiko, ki ga bo vesel ne le učitelj in učiteljskišnik, ampak tudi slušatelj pedagogike na našem vseučilišču in vsak naš izobraženec, ki se za vzgojna vprašanja zanima. Saj smo bili doslej vezani le na tuje pisce o teh vprašanjih. V njemu lastnem epičnem slogu nam pisec v jasnih izvajanjih od poglavja do poglavja razgrinja pedagoško teorijo vse od uvodnih misli pa preko zaglavij o temeljih pedagoške vede, o pojmu »pedagogike«, nje pomenu in razmerju do kulture, pri čemer navaja dva procesa kultiviranja, pa preko poglavij o izobrazbi in nje odnosu do inteligentnosti ter prisvajanja, materialni in formalni izobrazbi in samoizobraževanju do zaglavja o vzgajanju samem, kjer najprej pojasni, kaj je vzgoja, nato pa razmerje vzgoje do doživetja, vzgojni proces, vzgojljivost, vzgojne činitelje in vire vzgajanja, vzgojni cilj, namensko in nenamensko vzgajanje, dresuro, pozitivno in negativno vzgojo, vzgojo volje in značaja, razmerje vzgoje do avtoritete in kaznovanja in končno govori še o miljeju in o samovzgajanju.

Med temeljnimi vedami pedagogike navaja v prvi vrsti psihologijo, nato biologijo in sociologijo. Pedagoške psihologije še ni na obzorju, pedagoško biologijo nam je lani napisal dr. L. Poljanec, pedagoška sociologija se že napoveduje pri SSM. Ob razglabljanju o pojmu pedagogike se mu zdi izraz »obrazovanje« preširok za vzgajanje, ozir. vodstvo mladega človeka in se raje poslužuje zato izraza oblikovanje, ki mu pomeni bolj središče pedagoške dejavnosti

kot pa njen cilj. Pedagogika je tedaj veda o oblikovanju mladega človeka, in sicer za človeka v vrednostnem pomenu besede, ali z drugimi besedami nauk o učlovečevanju človeka. Nato govori o pomenu duha za pedagogiko in o objektivnem, osebnem (subjektivnem) ter izraženem (objektiviranem) duhu, o kulturi in kulturnosti človeka. Edino kulturni tvorci črpajo svojo osebno kulturnost iz pravira kulture (objektivnega duha) ter nato posredujejo svoja doživetja v kulturnih delih drugim ljudem, ozir. vsakočasni kulturi kakega naroda. Druga pot kultiviranja pa se vrši v človeku samem, pri čemer je treba ločiti še vsebinsko (kultiviranje človekovega duha) in dejno stran (kultiviranje duše), kar nas dovaja do glavnih dveh pedagoških aktov: do izobrazevanja in vzgajanja.

Razlikovati je treba razumnost (teoretična inteligenca) od pametnosti (praktična inteligenca). Mera in kakovost inteligentnosti je pri posamezniku individualna in se tudi s časom izpreminja, postaja ostrejša. Inteligentnost je nasprotno sposobnost za razumevanje. Izobrazba človeka je zavisna od njegove inteligentnosti. Ni pa vsak, kdor je inteligenten, že tudi izobražen (n. pr. otrok!) Pri teh poglavjih sem pogršel nekaj o prirojeni (prvenstveno notranji), ki se manifestira zlasti v kmetskem otroku, in pridobljeni (vnanji) inteligenci, ki se kaže zlasti pri meščanskem otroku, in o razmerju teh do nadarjenosti, ozir. genialnosti, dalje kaj o razvijanju nadarjenosti ter ločitev dvoje vrst inteligence (logičnega in fantazijskega tipa). Obširno pa je govora o razmerju inteligence do doživljanja in o zavisnosti od dela. Po uspešnem delu inteligentnosti se obogati izobrazba, ki je zopet podlaga novemu delu inteligentnosti.

V nadaljnjem loči več vrst prisvajanj: navadno (ko oblečemo novo obleko), prirodno (pri sprejemanju hrane), socialno (pri spre-

jetju novega člana v družbo), duhovno (pri procesu izobraževanja). Pri tem loči še zunanje in notranje prisvajanje, ki je šele pravo prisvajanje s stopnjami: asociacija, kritičnost, pravilnostno presojanje in osebno osvajanje. Vpliv resnično prisvojene izobrazbe na našo duševnost in celotno naše doživljanje je trojen: in se kaže kot materialno, kot formalno in spontano (neposredno) javljanje izobrazbe.

Mimo moralne vzgoje, kot se vzgoja sploh preozko često označuje, je treba upoštevati še socialno, gospodarsko, politično, narodnostno, umetnostno, znanstveno in religiozno vzgojo, kar odgovarja pač različnim kulturnim področjem. Potem ko spregovori o razliki med doživljanjem in doživetjem ter izobrazbenem in vzgojnem aktu, preide k vzgojnemu procesu, kjer tudi nahajamo prejšnje vrste prisvajanja (zunanje, asociacijo, kritičnost, doživetje, osebno osvajanje).

Zlasti zanimivo je poglavje o vzgojnih činiteljih, kjer govori o prirodi, umetnosti, občestvih, prijateljstvu, družini, narodu, Cerкви, življenju, osebnosti. Pogrešal sem le tesnejše zveze med družino in prijateljstvom, o različnih vrstah prijateljstva, zakonov. Sploh se mi zdi poglavje o družini nekoliko premalo izčrpno, ker človek ob zgolj splošni idealni zamisli iste pri pogledu na stvarno stanje današnje družine nujno zapade v pesimizem, ki se danes tako značilno polašča mnogih; in vendar je še mnog zdravja v današnji družini, ki pa seveda ni kak platonski ideal, ampak pravi življenjski kompromisni tvor značajev, življenjskega in dostikrat celo svetovnega nazora, mišljave, različne vzgojenosti i. dr.

Glede kazni je pravilno Gogala naziranje, da naj bo ta za moralne prestopke kvalitativno drugačna od one zoper disciplino, »ako seveda v obče pristanemo na kaznovanje v vzgoji« (str. 119). Posebej razmotriva slučaj izključitve in zaključí to poglavje: »Kazen je torej nevarno in vzgojno zelo nepreračunljivo sredstvo. Zato je boljše, če ga v hotenju pravega vzgajanja čim manj uporabljamo. — Pravilno tudi ovrže naziranje miljejske teorije, čeprav ne taji močnega njegovega vpliva na človeka: »Milje ne oblikuje človeka na absoluten način in zato ne izključuje vzgojnega oblikovanja, ker nam življenje in vse izkustvo jasno pričata, da moramo razen miljeja upoštevati pri človeku še njegovo individualnost ali njegovo osebno

svojestvenost, od katere zavisi že (še!) to, kako vpliva milje na posameznika.« Pravilno podčrta odločilno važnost individualnosti pri vzgajanju. »Možnost izbiranja določene miljeja nam dokazuje, da milje nima absolutne moči na človeka in da se mu lahko tudi izognemo« (str. 123).

Knjigo konča s poglavjem o samovzgojanju, ki ga zaključí z besedami: »Človek, ki vzgaja samega sebe, si ohrani svojo zunanjo in notranjo ali osebno svobodo in gradi svojo usodo. V tem je njegovo dostojanstvo in njegovo poslanstvo.« — E. B.

Tretje slovensko berilo. — S početkom novega šolskega leta je izšlo v Banovinski zalogi v Ljubljani Tretje slovensko berilo, katero sta sestavila K. Hafner in F. Ločnikar. Sestavljalca sta slovenskim učiteljem in učencem že znana po Drugem slovenskem berilu, ki je izšlo lani in je po svoji lepi izbiri snovi ter krasnih ilustracijah Ksenije Prunkove našlo povsod popolno priznanje in se je namah priljubilo učencem, kjer so je rabili v šoli. Tretje slovensko berilo, ki je izšlo sedaj, pomeni velik napredek med našimi ljudskošolskimi berili in bo gotovo veliko doprineslo k uspešnemu pouku slovenščine na naših ljudskih šolah; zakaj zgrajeno je na najsodobnejšem načelu celotnega jezikovnega pouka in obsega vse panoge le-tega. Na bogat in originalen izbor berilnih sestavkov in pesmi naših najboljših pesnikov in pisateljev in to celo za najbolj puste realne predmete vezeta sestavljalca bogat zaklad besed, misli, rekov, uganek, stvarnih pojasnil in opisov narodnih običajev in navad. Vse to pa prepletajo slovnične in pravopisne vaje in navodila za otrokovo osebno delo. Na koncu pa je dodan kratek pregled za jezikovni pouk, ki je izborno metodsko obdelan. Vse to je podano spretno, premišljeno, jasno in dobro, kakor se je izrazila stroga kritika, ki je delo ocenila. Banovinska zaloga, ki delo izdaja, se tudi ni strašila nikakih žrtev, da bi delo čim lepše opremila. Knjiga je tiskana na lepem trpežnem papirju in bogato ilustrirana. Poleg zelo številnih enobarvnih slik zlasti naših krajev ima knjiga tudi šest celostranskih slik v štirih barvah, delo Ksenije Prunkove in izvirne slike slovenskih pesnikov in pisateljev, ki jih je posebej za to berilo narisal Francè Podrekar. Tako bo knjiga gotovo vsestransko ustrezala svojemu namenu in bo v veselje učiteljem in učencem.

Poročila družbenih podružnic

Na občnem zboru belokranjske podružnice S. D. so razpravljali o referatih »Bela Krajina v slov. literaturi« in »O novih učnih knjigar za I. razred«. Prvi referat je imel ravnatelj K. Sterbenk. Navajal je slov. pisatelje, ki so pisali o Beli Krajini. Omenil je Janeza Trdino, ki je opisoval Belo Krajino v »Izprehodih po Beli Krajini«, Otona Župančiča, ki je v »Dumi« orisal borbo za vsakdanji kruh, navajal posamezna pesništva, ki se tičejo Bele Krajine. Omenjal je tudi »Bisernici« Ivana Šašlja, »Tri rodove« E. Gangla, v katerih opisuje Belo Krajino z negativne strani. Ugotovil je končno tudi to, da več pisateljev in učiteljev zbira gradivo o Beli Krajini, tako na pr.: Beličič V., Zupan L., Čebular A. V debati, ki se je razvila po predavanju, je podal g. Bitnar sledeče misli: Bela Krajina je siromašna, dijaki so se ji odtujili, društvo »Bela Krajina« ne vrši svojih dolžnosti v polni meri, dasi ima dobro voljo. Dosti je že napisal o Beli Krajini njen rojak odvetnik Tinko Malnarič, ki je sedaj v Dubrovniku (»Tobolček«). On zbira tudi belokrajinske starine. Pozivlja učiteljstvo, da naj vneto piše o Beli Krajini v nedeljsko Slovencevo prilogo in »Kor. Slovenca«. G. prof. Kos naj organizira delo in ustanovi v Črnomlju muzejsko društvo za Belo Krajino. Za bodoče delo si razdelijo teme: g. prof. Kos — gradovi, g. dekan Bitnar — glasba, g. ravnatelj Sterbenk — pregovori in reki, g. nadzornik Vončina — slike iz zgodovine, g. Vrtačnik — kako gleda otrok Belo Krajino.

Iz referata g. nadzornika Vončine povzamemo: Imamo tri knjige za I. razred: Fleretovo, Erjavčevo, Bobičevo. Prvi, ki je začel nova pota, je bil Flere. Najbolj pa odgovarja sodobnim zahtevam Bobičevo »Preljubo veselje«, ki je pestro, priročno in pospešuje samodelavnost otrok. Vsebinsko se naslanja na otroško okolje. Slike so odlične, le vezava je slaba in knjiga je predraga.

Po vsestranski debati sklenejo: Pri vpeljavi novih knjig je paziti na kakovost, treba jih je preizkusiti in vsaka knjiga naj ostane dalj časa v veljavi.

Na ta sklep pripominja uredništvo tole: Ravno zaradi kakovosti pišejo pisatelji-učitelji (strokovnjaki) nove knjige, ki gredo skozi strogo cenzuro treh cenzorjev, nakar jih šele odobri Prosvetni svet. Radovedni smo, kje bi dobili pisatelja in založnika, ki bi spisal in zalagal knjige za poskušnjo... Da naj bodo knjige cenene in za dolgo časa, s tem pa se strinja tudi uredništvo »Slov. učitelja«. V daljnji debati se je trdilo, da je članarina za duhovnika previsoka. Opomnja: Odbor S. D. je letos predlagal na občnem zboru, da bi naj bili duhovniki oproščeni obveznega naročanja na »Slov. učitelja. Vstal pa je navzoči radovljiški g. dekan proti predlogu, češ: enake pravice in enake dolžnosti, kar je bilo sprejeto z navdušenim odobravanjem.

Izvoljen je bil nastopni odbor:

Prof. Kos Jože, predsednik Vončina Drago, okr. šol. nadzornik, podpredsednik; Pahulje Franc, veroučitelj, tajnik; Penko Pavla, učiteljica, blagajnik; Vrtačnik Milan, mešč. šol. učitelj, kulturni referent; Ahačič in Primožič, odbor-nika; Sterbenk in Vardjan preglednika; gg. Bitnar, Razstresen, Primožič razsodišče.

Ravnatelj g. Sterbenk apelira končno na učiteljstvo, ki naj pošilja v meščansko šolo le nadarjene učence, da tako dobi Bela Krajina razumniški naraščaj. V veseljem razpoloženju zaključil predsednik občni zbor.

JUGOSLOVANSKA TISKARNA V LJUBLJANI

NAJMODERNEJE UREJEN GRAFIČNI ZAVOD
KAMNOTISK / OFFSETTISK / BAKROTISK / KLIŠARNA
KVALITATIVNI IZDELKI V TISKARNI IN **KNJIGOVEZNICI**

JUGOSLOVANSKA KNJIGARNA V LJUBLJANI

ZALOŽBA ŠOLSKIH IN DRUGIH KNJIG
ZALOGA DOMAČEGA IN TUJEZEMSKEGA DOBREGA TISKA
PODRUŽNICA „NIČMAN“ V LJUBLJANI: BOGATA ZALOGA DEVOCIJO-
NALIJ, KNJIG, ŠOLSKIH IN PISARNIŠKIH STVARI

HHRANILNICA DRAVSKE BANOVINI

LJUBLJANA
KOČEVJE
MARIBOR
CELJE

VLOGE OBREŠTUJE PO NAJVIŠJI OBREŠTNI MERI
CENENA POSOJILA DAJE NA REDNO ODPLAČEVANJE

Z A N J E N E V L O G E J A M Č I **DRAVSKA BANOVINA**

**Tovariši! Zbirajte oglase, ker s tem podpi-
rate svoje strokovno glasilo! Upravništvo.**

Največji slovenski pupilarnovarni zavod

Mestna hranilnica ljubljanska

Stanje vlog Din 420.000.000

Lastne rezerve „ 28.650.000

Dovoljuje posojila proti vknjižbi

Z a v s e o b v e z e h r a n i l n i c e j a m č i

MESTNA OBČINA LJUBLJANSKA